

Sinut on kutsuttu

- diskurssianalyyttinen tutkimus ohjauskeskustelusta
Nuorten Starttipajalla

Karita Leinonen

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Kevätlukukausi 2015

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Karita Leinonen. 2015. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos.

Tässä pro gradu tutkimuksessa tutkitaan ohjausvuorovaikutusta yksilövalmentajan ja asiakkaan välillä Nuorten Starttipajalla.

Aineistona on yksi nauhoitettu ohjauskeskustelu, jonka sisältö on analysoitu diskurssianalyttisesti, koska tässä tutkimuksessa keskitytään erityisesti ohjauksessa tapahtuvaan vuorovaikutukseen ja kieleen, jota vuorovaikutuksessa käytetään. Tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on sosiaalinen konstruktionismi, johon myös diskurssianalyysi pohjautuu. Sosiaalisen konstruktionismin mukaan jokainen ihminen rakentaa oman todellisuuden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Starttipajavalmentaja ja asiakas ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja he luovat välilleen todellisuuden, jonka he jakavat ja jota he rakentavat yhdessä. Todellisuus rakentuu heidän välilleen sosiaalisesti, erityisesti kielen avulla.

Aineiston analyysin mukaan vuorovaikutus Starttipajalla käydyssä ohjauskeskustelussa rakentuu erilaisten kutsujen ja niihin vastaamisten ketjuna. Kutsuja löytyi yhteensä seitsemän, jotka pääsääntöisesti Starttipajavalmentaja lähetti asiakkaalle: kutsu kertoa itsestä, kutsu kertoa tunteista, kutsun ehdotus, kutsu peilaukseen, kutsu motivointiin, kutsu huumoriin ja kutsu yhteisten kokemusten jakamiseen. Ainoastaan kutsua huumoriin lähetti myös asiakas Starttipajavalmentajalle. Jatkokutsu osoittautui erilaisten kutsujen lisäksi merkitykselliseksi vuorovaikutuksen ylläpitäjäksi. Kutsuihin vastaamisia esiintyi useita erilaisia tapoja kuten epäröinti, suora kutsuun vastaus, myönteinen vastaus, epäsuora vastaus, kutsun hylkäys, kutsuun kiertäen vastaus, vastakutsu, kutsun tarkennus ja kutsun sivuuttaminen.

Hakusanat: ohjaus, vuorovaikutus, sosiaalinen konstruktionismi ja diskurssianalyysi

Sisällys

1	JOHDANTO	5
2	OHJAUS VUOROVAIKUTUKSENA.....	8
2.1	Ohjauksen käsitteestä	8
2.2	Vuorovaikutuksen käsitteestä.....	10
2.3	Ohjauksen vuorovaikutus	12
2.4	Dialogisuus ohjausvuorovaikutuksen ihanteena.....	14
3	DISKURSSIANALYYTTINEN LÄHESTYMISTAPA.....	17
3.1	Sosiaalinen konstruktionismi taustalla.....	17
3.2	Diskurssianalyysi	19
3.3	Ohjauskeskustelut diskurssianalyyttisestä näkökulmasta	22
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	25
4.1	Tutkimustehtävä	25
4.2	Tutkimuskohde	25
4.3	Tutkimusaineisto.....	28
4.4	Aineiston analyysi	30
5	TUTKIMUSTULOKSET	31
5.1	Kutsu kertoa itsestä	31
5.2	Kutsu kertoa tunteista	36
5.3	Kutsu peilaukseen.....	38
5.4	Kutsu motivointiin.....	43
5.5	Kutsu huumoriin.....	45
5.6	Kutsu yhteisten kokemusten jakamiseen	48
5.7	Yhteenveto	50
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	53

LÄHTEET	60
LIITTEET	67

1 JOHDANTO

Tämän tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on ohjausmaailma, joka tuntuu täyttäneen suomalaisen yhteiskunnan. Ohjausta ei ole ainoastaan kouluissa tapahtuva opinto-ohjaus tai työhallinnon ammatinvalinnanohjaus, joita perinteisesti pidetään suomalaisessa yhteiskunnassa ohjauksen tyyssijoina (Sinisalo 2000, 190-191). Nykyisin ohjausta on saatavilla laajasti hyvin erilaisiin tarpeisiin, ohjaajat toimivat erilaisilla nimikkeillä ja heillä on erilaisia taustakoulutuksia. Ohjaajat tekevät töitä yksilöiden, ryhmien tai laajempien yhteisöjen kanssa. Useimmissa ammateissa ohjaus on upotettu varsinaiseen työtehtävään, joten voidaan hyvällä syyllä todeta, että ohjaus on osa yhteiskuntaamme. (Vehviläinen 2001, 12.) Onnismaa (2003, 194) puhuu ohjaus- ja neuvontatyön sosiaalisesta tilauksesta, sillä se on vakiintunut aikuiskoulutuksen, nuorten työpajahankkeiden ja työkykyä ylläpitävän kuntouttavan toiminnan yhteydessä.

Ohjaus on laaja ja mielenkiintoinen aihe, joten sitä on luonnollisesti myös tutkittu paljon. Siitä on tehty paljon tutkimuksia perinteisestä ohjauksen konteksteista käsin kuten opinto-ohjauksesta peruskoulussa ja toisella asteella (esim. Johansson 2009, Juutilainen 2003, Pekkari 2006), ohjauksesta korkea-asteella (esim. Honkonen- Seppälä 2009, Männikkö 2004), verkko-ohjauksesta (esim. Syrjäkari 2007) ja ohjauksesta työelämässä (esim. Korhonen 2008).

Tutkimuksessani olen valinnut ohjauksen kontekstiksi kolmannen sektorin paristakin syystä: ensinnäkin oli luontevaa valita tutkimusaihe läheltä omaa työtäni. Olen tehnyt ohjaustyötä yli kymmenen vuoden ajan yksilövalmentajana Silta-Valmennusyhdistys ry:ssä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten aikuisten parissa. Toisekseen kolmannella sektorilla tapahtuvaa ohjausta on vähemmän tutkittu. Pajatoiminnasta on jonkin verran tutkimuksia (esim. Komonen 2007, Haapamäki 2009, Laakso 2000), mutta niissä keskitytään lähinnä pajojen vaikuttavuuteen tai asiakaskeskeisyyden kokemiseen, joten niissä lähtökohdat ovat erilaiset kuin omassani.

Tutkimuskohteenani on Nuorten Starttipajalla tapahtuva ohjaus. Nuorten Starttipajat syntyivät tilanteeseen, jossa nuorten työttömyys oli puhututtanut jo

pitkään. Hulkko ja Tossavainen (2009, 192- 193) toteavat dramaattisesti, että nuorisotyöttömyysaste on pitkän aikavälin tarkastelussa jokaisen laskusuhdanteen aikana pahentunut muuta väestöä voimakkaammin. Vastaiskuna nuorisotyöttömyydelle työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö määrittelivät yhteiskuntatakuun, joka tuli täysimääräisenä voimaan vuoden 2013 alusta alkaen. Nuorten yhteiskuntatakuun (josta käytetään myös termiä nuorisotakuu) tavoitteena on varmistaa, että nuoret löytävät polun koulutukseen tai työhön ja pääsevät sen myötä osalliseksi yhteiskuntaan. Takuun tavoitteena on taata koulutus-, harjoittelu-, työpaja-, kuntoutus- tai työpaikka kaikille alle 25-vuotiaille ja alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille. Yhteiskuntatakuun myötä ohjaukseen ollaan valmiita panostamaan entistä enemmän, sillä kunnille on säädetty vastuu perusopetuksen päättävien nuorten ohjauksesta. Tämän tarkoituksena on tehostaa nuorisolain muutoksen toimeenpanoa nuorten ohjaus- ja palveluverkostoissa ja lisätä TE - toimiston uraohjausmahdollisuuksia. (www.tem.fi.) Jokainen kunta on vastuussa siitä, miten nuorisotakuuta noudatetaan. Tampereen kaupungin nuorisotakuun projektipäällikkö Maria Virtanen kertoo nuorisotakuu.fi - sivustolla, miten Tampereen kaupunki on lähtenyt vastaamaan takuun edellyttämiin asioihin toteamalla, että erityisesti työllistymiseen, erilaisiin palveluihin, asumiseen ja arjen tukeen on investoitu. Yhtenä ratkaisuna nuorten tilanteeseen on nähty Nuorten Starttipaja aktiivoinnin tekijänä.

Linkityn itse Nuorten Starttipajaan siten, että omassa työssäni KOHO-palveluiden yksilövalmentajana ohjaan asiakkaitani pajalle. KOHO- palveluissa asiakkaiden elämäntilanteet kuvataan usein haasteellisiksi, koska useimmilla heistä ei ole vain ammatinvalintaan liittyviä erityiskysymyksiä vaan usein heidän tilanteeseen liittyy kaikenlaisia pulmia asumisesta, toimeentulosta ja terveydentilasta lähtien. Heidän ohjaamisensa on usein kokonaisvaltaisempaa kuin useimmissa muissa ohjauspalveluissa. Yksilövalmennuksen tarkoituksena on löytää nuorelle sopivaa mielekästä tekemistä, joka voi olla esimerkiksi opintoja, työkokeilua, kuntouttavaa työtoimintaa tai esimerkiksi Starttipajan aloittaminen. Joskus Starttipajan aloittamiseen täytyy motivoida nuorta melkoisesti-

kin, mutta pääsääntöisesti pajalle menon helppous ja pajan mielenkiintoinen sisältö kiinnostavat nuoria.

Oma kokemus ohjaustyöstä on herkistänyt minut ohjauksessa tapahtuville asioille. Ohjaus koostuu vuorovaikutuksesta ja ennen kaikkea puheesta. Siinä on tämän tutkimuksen ydin: ohjaajan ja ohjattavan välinen keskustelu, vuorovaikutus. Mielenkiintonani on tutkia yksityiskohtaisesti sitä, miten vuorovaikutus etenee ohjaajan ja ohjattavan välisenä yhteisenä projektina. Teoreettisena viitekehystenä tutkimuksessani on sosiaalinen konstruktionismi, jonka mukaan sosiaalinen vuorovaikutus rakennetaan ja neuvotellaan ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Todellisuuden ja tiedon luonne nähdään tällöin suhteellisena, ei-objektiivisena (Berger & Luckman 1994, 39-51). Lähestymistavaksi olen valinnut diskurssianalyysin, joka pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Se soveltuu myös hyvin tutkimuksiin, joissa halutaan tutkia vuorovaikutuksen rakentumista tarkasti. Tutkimuskohteena on ihmisten käyttämä kieli, joka tuottaa seurauksia ja joka on sosiaalisen elämän kannalta merkityksellinen tekijä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Tutkimukseni etenee siten, että ensin teen katsauksen ohjauksen kenttään. Ohjaus aiheena on mittava eivätkä ohjaukseen liittyvät käsitteetkään ole täysin selkeitä. Määrittelen aluksi ohjausta ja ohjausvuorovaikutusta käsitteenä. Koska lähestymistapani on diskurssianalyysi, joka pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin, pysähdyn myös hetkeksi näihin kahteen käsitteeseen. Seuraavaksi esittelen tutkimuskysymykseni ja käyn läpi tutkimuksen toteutusta. Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 29) mukaan diskurssianalyysissä on aina lähtökohtana jokin konteksti ja sanojen merkitykset ovat tilannesidonnaisia, jonka vuoksi on keskeistä taustoittaa aineiston laajempaa kontekstia. Esittelen Nuorten Starttipajan toimintaa ja kuvailen sen asiakkaita, koska on hyvä olla tietoinen, mistä tutkimiini ohjauskeskustelun aiheet kumpuavat. Tarkoitukseni ei kuitenkaan ole tehdä tutkimusta nimenomaisesti kolmannen sektorin ohjausvuorovaikutuksesta tai verrata sitä toiseen ohjauskontekstiin. Tämän jälkeen etenen tutkimustuloksiini ja lopuksi arvioin tutkimustani.

2 OHJAUS VUOROVAIKUTUKSENA

2.1 Ohjauksen käsitteestä

Tutkimuskohteenani on ohjaus ja tarkemmin ohjausvuorovaikutus, joten katson tarpeelliseksi perehtyä ohjauksen käsitteeseen hahmottaakseni paremmin sen, mitä olen tutkimassa.

Ohjaus voidaan määritellä lukemattomin eri tavoin. Kupiaisen (2009, 19) mukaan ohjauksen erilaiset määritelmät riippuvat siitä, painotetaanko ohjausmenetelmää, ohjaajan ja ohjattavan välistä vuorovaikutusta vai ohjausprosessia. Suomessa ehkä kuuluisimmillaan ohjaus kuvaillaan ”toiminnaksi, jossa ohjaustyötä tekevä henkilö asettuu asiakkaan palvelukseen ja tarjoaa tälle aikaa, huomiota ja kunnioitusta” (Onnismaa, Pasanen & Spangar 2000). Peavyn (1999, 17-18) mukaan ohjaustyö on sen kunnioittamista, kuka toinen on ja keneksi yrittää tulla. Admunson (2005, 158) puolestaan lisää, että kunnioittamisen, empatian ja aitouden lisäksi ohjausprosessiin kuuluvat luovuus ja mielikuvitus. Vähämötösen (1998) mielestä ohjaus on kahden asiantuntijan välistä neuvottelua, kun taas Vehviläinen (2001, 237) peräänkuuluttaa, että ohjaus on enimmäkseen ammattilaisen ja asiakkaan kohtaamista, jossa työntekijän sisällönasiantunteuksella ja neuvonnalla on suuri rooli. Myöhemmin Vehviläinen (2014, 12) on laajentanut ajatustaan ohjauksesta niin, että se sisältää ohjaajan ja ohjattavan yhteistoimintaa. Ohjauksessa on kyse erilaisten prosessien ohjaamista ja ohjattavan toimijuuden vahvistamisesta. Samoilla linjoilla on myös Romppanen (2005), joka on määritellyt ohjauskeskustelun suunnitelmalliseksi, tavoitteelliseksi, vaiheittain prosesseina eteneväksi, jossa tavoitellaan muutosta tai kehitystä ohjattavan elämässä.

Ohjauksella on paljon sisarkäsitteitä, sillä ohjauksesta puhuttaessa käytetään usein myös sanoja haastattelu, neuvonta tai konsultaatio. Nummenmaan (2005, 91-92) mukaan haastattelu on pikemminkin tiedon hankintaa, kun taas neuvonta on lähinnä tiedonvälitystä. Ohjaus ja konsultaatio puolestaan ovat

usein kahta edeltäjänsä pitempikestoisempaa ja prosessimaisempaa ja ne painottavat enemmän vaikuttamista toisen osapuolen toimintaan.

Toisinaan ohjauksesta näkee myös käytettävän sanaa valmennus. Valmennus voidaan määritellä elämänhallintaa kehittävänä menetelmänä, jonka avulla pyritään auttamaan asiakasta suunnittelemaan elämäänsä, asettamaan tavoitteita ja pääsemään niihin. Valmennukseen liitetään asiakaslähtöisyys sekä ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys. (Mannström- Mäkelä & Saukkola 2008, 43; Turku 2007, 18.) Nelson-Jones (2007, 6-8) erottaa valmennuksen ohjauksesta asiakkaiden erilaisella psyykkisellä hyvinvoinnilla: ohjaukseen ja terapiaan haakeutuvat selkeästi huonosti voivat ihmiset, kun taas valmennukseen elämässään eteenpäin pyrkivät ihmiset, suhteellisen terveet yksilöt. Tämä erottelu on mielestäni mielenkiintoinen erityisesti siitä näkökulmasta, miten määritellään ”suhteellisen terve yksilö”? Vehviläinen (2014, 50, 199) puoltaakin ajatusta siitä, että ohjauksen ja valmennuksen välillä ei ole juurikaan eroa: toisaalta työntekijä voi käyttää itsestään nimikettä valmentaja tai couch, mutta silti käyttää täsmälleen samoja ohjauksen elementtejä kuin mitä ohjaaja nimikkeellä tekevä työntekijä.

Tässä tutkimuksessa käytän näitä kahta käsitettä (ohjaus ja valmennus) täysin synonyymisesti enkä tee näiden välille sisällöllistä käsite-eroa. Perustan tämän näkemykseni siihen, että alan tieteellisestä kirjallisuudesta en löytänyt kovin selkeitä eroa näiden kahden käsitteen välille, ja puhekielessä termit menevät sujuvasti sekaisin. Myös oma kokemukseni työkentältä tukee ajatusta siitä, että käsitteillä ei lopulta ole suurta eroa: aloittaessani työn Silta-Valmennus yhdistys ry:n KOHO- palveluissa työnimikkeeni oli yksilöohjaaja. Joitakin vuosia myöhemmin nimike vaihdettiin yksilövalmentajaksi kuitenkin työnkuvani muuttumatta laisinkaan. Siihen aikaan valmentaja - nimike rantautui Suomeen ja se on nykyisin yleisesti käytetty työnimike erityisesti työpaja-toiminnan kentällä mitenkään ottamatta kantaa ihmisten ”suhteellisen terveyteen tai huonovointisuuteen”.

2.2 Vuorovaikutuksen käsitteestä

Vuorovaikutusta on kaikkialla, missä on ihmisiäkin ja me jokainen olemme vuorovaikutukseen osallisina parhaimmillaan (tai pahimmillaan) useita kertoja päivässä. Huolimatta vuorovaikutuksen arkimaisuudesta, se ei silti ole teoreettisesti kovin helposti haltuun otettava ilmiö. Tutkin tässä tutkimuksessani vuorovaikutuksen rakentumista ohjaajan ja ohjattavan välillä, joten on hyvä hetkeksi pysähtyä sen äärelle, miten vuorovaikutusta on määritelty.

Vuorovaikutuksen tutkimiseen on keskitytty erityisesti sosiaalipsykologian alalla, jossa se on katsottu tärkeäksi tutkimuskohteeksi, koska sosiaalisen elämän perusta on ihmisen välinen vuorovaikutus. Useat sosiaalipsykologian klassikot ovat tutkineet ja teoretisoineet sosiaalista vuorovaikutusta jo vuosikymmenien ajan kukin omasta näkökulmastaan ja omilla painotusalueillaan sekä toisiinsa kriittisesti suhtautuen. Usein teoreettisessa kirjallisuudessa vuorovaikutusta määritellään siihen läheisesti liittyvien käsitteiden (esim. roolit, valta) kautta, mikä antaa ymmärtää, että vuorovaikutusta on vaikea määritellä puhtaasti yksinään.

Mönkkösen (2007, 15) mukaan vuorovaikutuksen käsite on hyvin laaja ja monimuotoinen. Vuorovaikutuksella voidaan kuvata yksilöiden, yhteisöjen, organisaatioiden ja kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Vuorovaikutus voi olla valtaa, vallankäyttöä, yhteistyötä tai sosiaalisesti jaettuja yhteisiä sopimuksia. Vuorovaikutuksen käsitettä näkee käytettävän sekalaisesti synonyyminä esimerkiksi sanoille dialogisuus tai verkostoituminen. Mönkkönen muistuttaa vielä, että hyvän vuorovaikutuksen määritelmä heijastaa sen aikakauden arvoja, jossa eletään.

Kauppilan (2005, 19-73) mukaan sosiaalisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan ihmisten välistä toimintaa erilaisissa ympäristöissä. Vuorovaikutukseen liittyy sanallinen (puhe, kielioppi) ja sanaton viestintä (ilmeet, eleet). Tämän lisäksi vuorovaikutukseen liittyy olennaisesti konteksti, jossa se tapahtuu. Vuorovaikutustaidoiksi voidaan laskea keskustelu-; neuvottelu-; viestintä-; esiinty-

mis-; ja empatiataidot. Vuorovaikutuksen perusyksikkö on sosiaalinen episodi eli vuorovaikutustilanne.

Suoninen (2010, 32) puolestaan kritisoi suomenkielistä sanaa vuorovaikutus, josta saattaa antaa liian mekanistisen kuvan siitä, miten kukin vuorollaan vaikuttaa toiseen. Hän pitääkin parempana englanninkielistä käsitettä interaktio. Se kuvaa hänen mielestään paremmin ihmisten välillä tapahtuvaa toimintaa erityisesti siitä näkökulmasta, että jokainen vuorovaikutukseen osallistuja rakentaa tilannetta omalla toiminnallaan ja lopputulos on enemmän kuin yksittäisten toimintojen summa.

Vuorovaikutuksen mikrososiologiassa viitataan usein Erwing Goffmaniin, joka on kuvannut ja teoretisoinut ihmisten välistä vuorovaikutusta. Goffman on määritellyt sosiaalisen vuorovaikutuksen kahden tai useamman ihmisen välillä tapahtuvaksi asiaksi, jotka ovat fyysisesti läsnä toisiaan. Goffmanille ei ollut sosiaalinen konteksti kovin merkityksellinen, sillä hänen mukaansa sosiaaliset tilanteet sisältävät samoja sääntöjä, normeja ja konventioita. Ihmisen on vain tiedettävä nämä seikat (kuten puheenvuoron vaihtumiset, keskeyttämiset, fyysinen läheisyys) pystyäkseen toimimaan yhdessä. (Peräkylä 2001, 349- 350.)

Goffmanin (1967, 5-11) mukaan sosiaalinen vuorovaikutus on teatteria, jossa ihmisillä on erilaisia rooleja, joita he esittävät. Ihmiset pyrkivät onnistuneeseen vuorovaikutukseen näyttellen oman roolinsa (eli oman minän) mahdollisimman hyvin. Muut ihmiset toimivat yleisönä seuraten esitystä toivoen, aivan kuten teatteriyleisökin, mahdollisimman ehjää suoritusta. Noloita olisi, jos oma roolisuoritus menisi jotenkin pieleen, sillä se olisi hämmentävää myös yleisölle. Goffman (1967, 36) korostikin, että sosiaalisen elämän peruseriaate on omien kasvojen säilyttäminen erityisesti ongelmatilanteissa. Yleisö on tästä syystä lempeä ja pyrkii auttamaan näyttelijää roolisuorituksessaan. Hänen kasvonsa voidaan säästää esimerkiksi niin, että hyväksytään roolin suorittajan virheet tai ei välitetä lainkaan siitä, että näytös ei suju käsikirjoituksen mukaisesti. Vuorovaikutus kiteytyy näin ollen tarkkailuksi siitä, että ennen kaikkea omat, mutta myös toisen kasvot säilyvät. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1999, 72-74; Peräkylä 2001, 353-355.) Goffman (2012, 13) kirjoittaa osuvasti:

Kaikkien sosiaalisten piirien jäsenillä voidaan olettaa jonkinlaista tuntemusta kasvotyöstä ja kokemusta sen käytöstä. Meidän yhteiskunnassamme tällaista taitoa kutsutaan joskus tahdikkuudeksi, taitavuudeksi, diplomaattisuudeksi tai sosiaalisiksi taidoiksi.

2.3 Ohjauksen vuorovaikutus

Pekkarin (2009, 13) mukaan ohjaustilanteen vuorovaikutus voidaan ajatella koostuvan enimmäkseen keskustelusta: puheesta ja kuuntelusta, mutta se sisältää tämän lisäksi sanattomia viestejä kuten erilaisia ilmeitä ja eleitä.

Suomessa yksi kuuluisimpia ohjauksen vuorovaikutuksen tutkimuksia on Vehviläisen (1999) tutkimus ohjauskeskustelusta työvoimapolitiittisen ohjaavan kurssin asiakkaiden ja kouluttajan välillä. Vehviläisen tarkastelutapa oli keskusteluanalyttinen. Hän tarkasteli ohjausta aikuiskoulutuksen muotona, jossa ohjauksen tavoitteena on opiskelijan oppiminen, työelämäsuhteen tai elämäntilanteen koheneminen ja uraa koskevat päätökset.

Pontimena Vehviläisellä tutkimukselleen oli kokemus siitä paradoksisista, että ohjauksen tärkein menetelmä on keskustelu, mutta ohjauskeskustelujen rakentumista ei juurikaan ollut tutkittu. Tutkimukset keskittyivät pikemmin siihen, mitä ohjauksen pitäisi olla. Hän oli myös tyytymätön liian väljiin ohjauksen määritelmiin, joissa puhutaan halusta kuunnella ja kunnioittaa asiakasta. Nämä ovat epäkonkreettisia, yleisiä ihmisten hyveitä eivätkä ne kuvaa ohjaustyön professiota riittävän tarkasti. (Vehviläinen 2001, 11-14.)

Tutkimuksella on kolmenlaisia tuloksia. Se kuvaa ensinnäkin ohjaajien käyttämiä perustoimintoja ohjauksen vuorovaikutuksessa. Aluksi oli löydettävissä asiakkaan nykytilan kartoitus, jonka jälkeen seurasi aivoriijajakso. Se sisälsi asiakkaan taustoista lähtevän ideoinnin urasuunnittelua varten. Tämän jälkeen päästiin varsinaiseen suunnittelujaksoon, jossa suunnitelmat lopulta konkretisoituvat ohjaajan ja ohjattavan yhteistyönä. Toiseksi Vehviläisen tutkimus kuvaa erityisesti sellaisia vuorovaikutustilanteita, joissa ohjaaja välttää neuvon antamista. Neuvon antoa välteltiin erityisesti niissä tilanteissa, kun oh-

jattava toivoi ohjaajasta ongelmanratkaisijaa. Tämän tarkoituksena oli ohjattavan itseohjautuvuuden kasvattaminen. Kolmantena tutkimustuloksena olivat ristiriitaiset löydökset ohjauksen määritelmästä, sillä Vehviläisen mukaan ohjaus on enimmäkseen neuvontaa. Tämä tulos hämmensi Vehviläistä, sillä ohjauksen professio haluttaisiin nähdä pikemmin ohjausprosessin ja vuorovaikutustapojen asiantuntijana kuin sisältöasiantuntijana, mutta neuvontaa esiintyi kaikissa hänen aineistonsa keskusteluissa. (Vehviläinen 2001, 13, 54, 234-240.)

Erityisen mielenkiintoinen on Vehviläisen (2001, 246-248) pohdinta siitä, eroavatko nuorten ja aikuisten kanssa ilmenevät vuorovaikutusilmiöt ohjauksessa. Hän koki tutkimuksensa valossa, että nuorten aikuisten (17-22-vuotiaiden) ohjaus eroaa aikuisten ohjauksesta jonkin verran. Tosin hän myöntää, että hänen tutkimuksessaan ei vertailtu eri ikäryhmiä, mutta hän teki kuitenkin havaintoja, että nuoret saivat suurempaa kritiikkiä, neuvoja ja moraaliarvioita kuin aikuiset. Nuoria opastettiin tarkemmin, mutta heitä myös ylistettiin, mikäli he onnistuivat tavoitteissaan. Vehviläinen havaitsi, että nuoremmilla opiskelijoilla oli taipumus ohjaustilanteissa välinpitämättömästi torjua niitä ongelmia, joita ohjaaja toi käsittelyyn. Nuoret eivät mukautuneet ohjauksen rooleihin yhtä hyvin kuin aikuiset.

Lisäksi Vehviläisen (2014, 16-19) mukaan ohjauksen institutionaalinen luonne aiheuttaa sen, että ohjausvuorovaikutus on väistämättä epätasajakoinen vallan näkökulmasta. Mönkkönen (2007, 100; myös Clegg 1989, 205-207) toteaa myös, että kaikissa sosiaalisissa instituutioissa tapahtuvissa ohjauskeskusteluissa valta syntyy ohjaajan asiantuntijuudesta. Routarinteen (2007, 11, 113) mukaan ohjaajan on syytä olla tietoinen vallan epäsymmetrisestä jakautumisesta välttääkseen ohjattavansa passivoimisen. Kun ohjaaja erilaisin sanoin ja teoin vähentää omaa valta-asemaansa ja antaa samalla valtaa toiselle, hänet vastuutetaan tilanteessa. Tätä kutsutaan myös voimauttamiseksi.

Jos palaan vielä Goffmanin teatteri metaforaan, niin siitä voidaan mukailen ajatella, että tutkimani asia eli ohjaustilanne on näyttämö, jossa ohjaajalla ja ohjattavalla on omat, erilaiset roolinsa teatteriesityksessä. Kumpikin tiedostaa oman ja toisen osuuden ja molemmat pyrkivät vuorovaikutuksellaan säilyttä-

mään sekä omat että toisen kasvot. On varmasti lukuisia tilanteita, joissa ohjaaja pyrkii sanoillaan ja teoillaan osoittamaan, että jokin pulma asiakkaan elämässä on hyvinkin yleinen eikä siinä ole mitään hävettävää. Myös Suoninen (2000, 85) viittaa osittaiseen kasvotyöhön, kun ohjauksessa tietoisesti vältetään suoria neuvoja, koska se saattaisi asettaa asiakkaan alempiarvoiseen asemaan, joka voisi olla asiakkaalle nöyryyttävää. Oman työkokemukseni kautta koen, että myös ohjattava saattaa pelastaa ohjaajansa kasvot. Tällainen tilanne voisi esimerkiksi olla sellainen, jossa ohjattava myötäilee ohjaajan ajatusta tai suunnitelmaa, vaikka ei kokisikaan sitä omakseen.

2.4 Dialogisuus ohjausvuorovaikutuksen ihanteena

Asiakkaan kohtaaminen ohjauskeskusteluissa on historiassa saanut erilaisia ihanteita ja painotuksia. Aikaisemmin, teollisella modernilla kaudella ohjaus kiteytyi tarkkojen ongelmien ja diagnoosien ympärille, jossa ohjaaja toimi tietäväisenä ongelmaisen ohjattavan edessä. Tyyli oli vahvasti lääketieteen perinteen mukainen, jossa tarkoilla faktoilla oli suuri merkitys. Vuorovaikutusorientaatio oli asiantuntijakeskeinen ja ohjaussuhde oli monologinen. (Onnismaa 2003, 5-6.)

1900-luvun loppupuolella Suomessa alkoi ihmissuhdetyössä vallata asiakaskeskeinen lähestymistapa, jonka oppi-isänä pidetään Carl Rogersia. Asiakaskeskeinen vuorovaikutusorientaatio tarkoittaa, että asiakasta kunnioitetaan, hänen tarpeensa huomioidaan ja hänet kohdataan aidosti. Asiakas on oman elämänsä paras asiantuntija. Ohjaussuhde on tasa-arvoinen, luottamuksellinen ja avoin. (McLeod 2009, 168.) Pian kuitenkin huomattiin, että asiakaskeisyydessä on omat hankaluutensa, jos vuorovaikutus jää ohjattavan näkökulmasta pelkäksi kuunteluksi ja myötäilyksi. Työntekijän tiedot ja taidot jäävät hyödyntämättä. Alettiin myös pohdiskella kysymystä siitä, onko asiakas lopulta aina oikeassa? Tästä näkökulmasta muotoutui kolmas tapa määritellä asiakkaan ja työntekijän välistä vuorovaikutusta: dialoginen vuorovaikutusorientaatio, jota

voitaisiin kutsua myös käsitteellä *yhteisiantuntijuus*. (Mönkkönen 2007, 63- 86, 104.)

Käsitteenä dialogi on monitulkintainen ja sitä on määritelty usealla eri tavalla. Se ei myöskään ole mikään aivan äskettäin keksitty käsite, sillä jo Platon pohdiskeli ihmisten kohtaamisen problematiikkaa. Leinosen mukaan (2002, 21.) kaksi ihmistä tulevat aina kahdesta eri maailmasta ja heidän tapansa tulkita maailmaa on väistämättä hyvin erilainen. Kahden toisilleen vieraan ihmisen aito kohtaaminen voi tapahtua sinnikkään yrittämisen kautta, jossa molemmat osapuolet pyrkivät ymmärtämään toistensa maailmaa.

Buber (1923) on 1900- luvun alussa määritellyt dialogisuuden Minä-Sinä väliseksi yhteydeksi, jossa on läsnä tasavertaisuus ja jossa löydetään ainutkertainen, syvä yhteys. Minä- Se - suhteessa toinen on objekti ja suhde muodostuu teennäiseksi ja yksipuoliseksi. Minä-Sinä- suhde on äärimmäisen merkityksellinen yhteyden saamisessa toiseen ihmiseen: Minä tarvitsee Sinän tullakseen Minäksi (Ojanen 2006, 63). Viheraaren (2011, 204) mukaan Buber korosti, ettei dialogisuutta saavuteta helposti. Dialogisuus ei ole pelkkä menetelmä, vaan elämänasenne, johon on vaikea päästä, sillä aitoa toisen tasaveroista kuuntelua estävät usein itsekkyytensä ja oma ”paremmin tietäminen” (Pakkanen 2002, 253).

Burbulesille (1993, 79-81) puolestaan dialogisuus kiteytyy kolmen periaatteen ympärille: osallistumisen, sitoutumisen ja vastavuoroisuuden. Vuorovai- kutukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja siinä kaikilla osapuolilla on mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan. Sitoutumisella Burbeles tarkoittaa sitä, että eriäviä mielipiteitä tai vaikeita aiheita ei vältellä ja osallistujat ovat sitoutuneita siihen, että he omalta osaltaan vievät keskustelua eteenpäin. Vastavuoroisuus merkitsee sitä, että annamme itsestämme sen, mitä odotamme muilta vuorovai- kutuksessa. Tämän lisäksi Burbulesin (1993, 36-41) mukaan dialogiseen suhtee- seen kuuluu joukko erilaisia tunteita kuten välittäminen, luottamus, kunnioitus, arvostaminen, kiintymys ja toivo.

Peavy (1999, 87-88) korostaa konstruktivistisen ohjauskeskustelun dialo- gista luonnetta, jossa empaattisesti kuunnellen pyritään saamaan käsitystä ja ymmärrystä ihmisen tilanteesta hänen omasta näkökulmastaan käsin. Kumpi-

kaan osapuolista ei määräile toisen ajatuksia tai tekemisiä. Tärkeää on myös kiinnittää huomiota ohjattavan ei-kielellisiin viesteihin ja hiljaisuuteen sekä siihen, mitä ei sanota ääneen. Dialogisen keskustelun lopputulos on se, että keskustelusta syntyy jokin uusi ymmärrys keskustelijoiden välille, jonka molemmat kokevat yhteiseksi.

Dialogisuutta pidetään ihanteena ohjausvuorovaikutuksessa; se on jotakin, mihin on hyvä pyrkiä. Se on oleellinen lähtökohta, mikäli halutaan saada ohjattavaan luottamuksellinen suhde ja hyvä kontakti. Mainitsin aikaisemmin Romppasen (2005) ajatuksen siitä, että ohjauskeskustelu on aina tavoitteellista ja sillä tavoitellaan aina muutosta ohjattavan elämässä. Omassa ohjaustyöni kautta olen kuitenkin huomannut, että huolimatta hyvinkin dialogisesta ohjausvuorovaikutuksesta, muutokset ovat saattaneet jäädä ohjattavan elämässä hyvinkin vähäisiksi tai niitä ei ole laisinkaan. Toisinaan taas vuorovaikutus ohjattavan kanssa on hyvinkin pintapuolista, lähinnä neuvonantoa ja silti on tapahtunut merkittäviä muutoksia asiakkaan elämässä. Siten onkin mahdotonta määrittää, mikä lopulta on oikea tapa kohdata ohjattava kulloisessakin tilanteessa. Mönkkönen (2007, 15- 17) kiteyttääkin oivallisesti ajatuksen siitä, että jokainen vuorovaikutustilanne on kaikista osapuolista riippuvainen, vuorovaikutuksen dynamiikkaan ei vaikuta ohjaajan tai ohjattavan yksilölliset ominaisuudet tai edes jokin yksittäinen työmenetelmä. Mönkkönen puhuu intuitiosta, ”jokaisen vuorovaikutusammattilaisen näppituntumasta” kohdata toinen. Myös Juhila (2000, 127 -128) peräänkuuluttaa, ettei vuorovaikutukselle ole käsi-kirjoitusta ja tämän vuoksi tutkimus voisi painottua enemmän vuorovaikutuksen dynamiikkaan ja sen sääntöihin yksityiskohtaisten ohjeiden sijaan siitä, miten kohdata toinen kussakin tilanteessa.

3 DISKURSSIANALYYTTINEN LÄHESTYMISTAPA

3.1 Sosiaalinen konstruktionismi taustalla

Tutkimuksessani on keskeistä ohjaajan ja ohjattavan vuorovaikutus ja erityisesti se, miten vuorovaikutus rakentuu heidän välilleen. Näin ollen tutkimukseni epistemologiaksi soveltuu sosiaalinen konstruktionismi, johon myös tutkimuksessani käyttämä diskurssianalyysi pohjautuu. Sosiaalinen konstruktionismi on yksi alalaji isommasta pääotsikosta konstruktivismista, jota pidetään hyvin yleisenä näkemyksenä kasvatustieteissä. Konstruktivismi ei kuitenkaan ole yhtenäinen suuntaus eikä sen alkuperästäkään olla yksimielisiä, mutta kaikkia sen alalajeja yhdistää kuitenkin käsitys tiedosta: mitään objektiivista, faktista yleispätevää tietoa ei ole olemassa vaan kaikki tieto maailmasta on aina yksilön aktiivista konstruointia ja sosiaalisesti neuvoteltua. Konstruktivismin mukaan objektiivista ja absoluuttista tietoa maailmasta ei voida saada suoraan yksilön havaintojen ja kokemusten kautta. (Kuusela 2002, 51; Nikander 2001, 282; Denzil & Lincoln 1998, 240; Schaffer 2006, 26.)

Tynjälän (1999, 38-39) mukaan konstruktivismi voidaan jakaa erilaisiin suuntauksiin, joissa on eroja sen suhteen painotetaanko yksilöllistä vai sosiaalista tiedon rakentumista. Konstruktivismi voidaanakin jakaa yksilökonstruktivismiin ja sosiaaliseen konstruktivismiin. Siinä missä yksilökonstruktivismi painottuu kognitiiviseen psykologiaan, jossa yksilön tiedonmuodostus on keskeistä, niin sosiaalinen konstruktivismi on kiinnostunut tiedon sosiaalisesta konstruoinnista, jolloin oppimisen sosiaaliset, vuorovaikutukselliset ja yhteistoiminnalliset prosessit ovat keskiössä. Sosiaalinen konstruktivismi jaetaan vielä kolmeen alasuuntaukseen eli sosiokulttuurisiin lähestymistapoihin, symboliseen interaktionismiin ja sosiaaliseen konstruktionismiin. Viimeisin mainittu on tutkimukseni teoreettinen lähtökohta, johon perehdyn paremmin seuraavaksi.

Berger & Luckmanin (1994, 62-74) mukaan sosiaalisella konstruktionismilla tarkoitetaan sitä, että ihminen tuottaa sosiaalista maailmaa ja on samanaikai-

sesti sen tuote. Tuottaja ja hänen aikaansaannoksensa ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja ihminen on aina tulosta sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Yhteiskunta on ihmisten yhdessä rakentamaa teosta ja näin ollen todellisuus on sosiaalisesti rakentunutta, objektiivista. Sosiaalinen todellisuus voidaan Suonisen mukaan (2010, 30) ymmärtää ihmisten jakamaksi ja ylläpitämäksi, joka heijastelee kulloisenkin todellisuuden sen hetkisiä arvoja. Aittola & Raiskila (1994, 229) kuitenkin muistuttavat, että todellisuuden on ymmärretty rakentuneen sosiaalisesti jo paljon aikaisemmin, mutta Berger & Luckman toivat ajatuksen todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta uudelleen esille.

Burrin (2003, 2-5) mukaan sosiaalinen konstruktionismi kietoutuu seuraavien seikkojen ympärille: ensinnäkin se korostaa, että tietoon on suhtauduttava kriittisesti ja kyseenalaistaen. Toisekseen tieto on aina jonkin aikakauden ja kulttuurin aikaansaama tuotos tai näkemys. Kolmanneksi sosiaalisen konstruktionismin mukaan tietoa rakennetaan ihmisten välillä ja sitä voidaan tulkita ja muokata erilaisissa vuorovaikutusprosesseissa eri tavalla.

Kun sosiaalisen rakentumisen näkökulmasta tarkastellaan erilaisia konkreettisia ilmiöitä tai asioita, korostuu kontekstisidonnaisuus. Mielenkiinnon kohteina ovat ihmisten välisiin suhteisiin liittyvät ilmiöt kuten yhteistyö, konfliktit, neuvottelu ja roolit. Sosiaalisen konstruktionismin keskeisin asia on ihmisten käyttämä kieli. Puhe ymmärretään samalla tavalla teoksi tai toiminnaksi kuin fyysinenkin toiminta, joka aiheuttaa erilaisia seurauksia. Kielenkäytössä on vahvuutta, koska sillä perustellaan, oikeutetaan ja tuotetaan asioita, jonka vuoksi kaikenlaisessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, mutta erityisesti ohjauskeskusteluissa on ohjaajan oltava tarkkana, minkälaista kieltä käyttää. (Kuusela 2002, 60- 63; Renkema 1993, 21; Eskola 1998, 13-15; Puolimatka 2002, 68-71.)

Sosiaalinen konstruktionismin perusajatus siitä, että jokainen ihminen rakentaa oman todellisuutensa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa on lähtökohtana omassa tutkimuksessani. Starttipajavalmentaja ja asiakas ovat vuorovaikutuksessa keskenään luoden välilleen todellisuuden, jonka he jakavat ja jota he rakentavat yhdessä, vuorovaikutuksen kautta. Ohjaustilanne on ennalta määrää-

mätön niin asiakkaalle kuin valmentajallekin. Todellisuus rakentuu heidän väliseen sosiaalisesti, erityisesti kielen avulla. Molemmat osallistuvat prosessiin aktiivisesti ja lopputulema on jotain, minkä he ovat yhdessä saaneet aikaan.

3.2 Diskurssianalyysi

Käytän tutkimuksessani tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysiä, jonka valitsin sen vuoksi, koska halusin tutkia vuorovaikutusta tarkasti. Diskurssianalyysi sopii aineistoni tarkastelun lähtökohdaksi myös sen vuoksi, että se pohjautuu sosiaaliseen konstruktionismiin. Winkin (2007, 15; myös Gergen 1997, 119) mukaan diskurssianalyysin tarkoitus ei ole löytää objektiivista totuutta maailmasta, vaan kuvata yhdellä tavalla tietyn tilanteen todellisuuden konstruktiota tietyssä hetkessä. Tutkimukseni on siis esimerkki eräästä sosiaalisesta todellisuudesta eli ohjaajan ja ohjattavan välisestä ohjauskeskustelusta.

Diskurssianalyysiä on mahdotonta määritellä yhdellä tavalla. Diskurssin käsite on monitulkintainen, koska sitä on käytetty monissa tieteissä hieman eri tavoin. Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 24, 29-31) mukaan sana diskurssi tulee ranskan sanasta *discours*, joka tarkoittaa puhetta, juttelua tai jaarittelua. Teoreettisemman merkityksen sana sai 1960- 1970-luvulla ns. kielellisen käänteen aikana, jolloin humanistisessa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa kielen rakenteen tutkiminen sai väistyä ja uudeksi kiinnostuksen kohteeksi nousi kielenkäytön ja yksittäistä sanaa laajempien tekstikokonaisuuksien tutkiminen. Samalla tutkimuksen oleelliseksi kohteeksi osoittautui tutkittavan keskustelun konteksti: kieltä ei voi tulkita eikä sen merkitystä ymmärtää, ellei konteksti ole tiedossa. Konteksti on mutkikas käsite ja sillä voidaan viitata sekä mikrotasoon (esimerkiksi siihen, mistä tutkimuksen aineisto on kerätty) että makrotasoon (esimerkiksi tutkimuksen sen hetkiseen yhteiskunnalliseen tilaan). Tämän lisäksi tarvitaan tietoa tilannekontekstista, jolla tarkoitetaan tutkittavana olevaa tiettyä vuorovaikutustilannetta. Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2000, 29) mukaan kontekstin tärkeys erottaa diskurssianalyyttisen tutkimuksen sellaisista tutki-

muksista, joissa päämääränä on saavuttaa mahdollisimman objektiivista tietoa maailmasta.

Suonisen (2002a, 19) mukaan ”diskurssianalyysi on kielenkäytön ja muun merkitysvälitteisen toiminnan tutkimusta, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa käytännöissä.” Diskurssi on käsite, joka kuvaa sekä vuorovaikutuksellista prosessia, jossa tuotetaan merkityksiä, että tämän prosessin lopputulosta. Kiinnostus kohdistuu siihen, miten ihmiset tekevät ymmärrettäväksi asioita kielenkäytöllään. Tämän lisäksi Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 41) mukaan diskurssianalyttisessä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita kielenkäytön valinnoista erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Jotkut ilmaisut ovat normatiivisempia kuin toiset ja mielenkiinnon kohteena onkin se, miten kielelliset ilmaisut valitaan tiettyihin sosiaaliin käytänteisiin ymmärtäen samalla, että myös sosiaalinen tilanne vaikuttaa kielenkäytön valintaan. Tätä voidaan kutsua diskurssintutkimuksen ”kaksoiskierteeksi”.

Aineistoa analysoitaessa diskurssianalyttisesti, se voidaan tehdä monin eri tavoin. Suonisen (2002b, 101- 125) mukaan aineistosta voidaan tulkita ensinnäkin sisältöjä ja merkityksenantoja, erilaisia kategorisointeja, toimijuuksia tai tulkintarepertuaareja. Analysoitavaksi kohteeksi voidaan nostaa kielen käytön sävyjä ja tyylejä, esimerkiksi epäröintejä tai reippautta, tauotuksia, puheen sävelkulkua ja tempoa. Aineistosta voidaan lähteä myös tulkitsemaan retorisia keinoja, joita ovat mm. etäännyttäminen omista intresseistä, kategorioilla oikeuttaminen, konsensuksella vahvistaminen, yksityiskohdilla ja narratiiveilla vakuuttaminen. Lisäksi Pietikäisen & Mäntysen mukaan (2009, 28- 31, 166) aineistosta voidaan diskurssianalyysissä etsiä samankaltaisuuksia, ristiriitaisuuksia, poikkeamia ja säännönmukaisuuksia.

Vuorovaikutuksen tutkimisessa diskurssianalyttisesti on tärkeää erottaa se, ettei tarkoituksena ole analysoida ihmisten käyttäytymistä tai persoonallisuutta vaan keskeistä on se, minkälaisia merkityksiä sanoille annetaan. (Suoninen 1997, 18, 56- 57; Suoninen 2002a, 19.) Oleellista on analysoida tutkittavana olevasta aineistosta rakentuvia merkityksiä sekä kielellisiä keinoja ja erityisesti

keskittyä siihen, mikä on niiden suhde kontekstiin ja sosiaaliseen toimintaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 50.) Jokisen, Juhilan ja Suonisen (2000, 18, 27) muistuttavat, että ihmiset jäsentävät kieltä sosiaalisesti jaettuina merkityssysteemeinä: erilaiset käsitteet erottuvat toisistaan suhteessa toisiinsa. Ihmisten käyttämä kieli ei ole todellisuuden faktinen kuva vaan sanat ovat rakentuneet sosiaalisten käytäntöjen kautta ja samaan aikaan ne rakentavat sosiaalista todellisuutta.

Diskurssianalyysillä on paljon yhtäläisyyksiä etnografian, semiotiikan, retoriikan ja keskusteluanalyysin kanssa. Kaikkien näiden suuntauksien teoreettisena viitekehyksenä voidaan väljästi ajateltuna pitää sosiaalista konstruktionismia ja kaikki nämä metodiset orientaatiot ovat kiinnostuneita tekstien ja/tai puheen tutkimisesta. Tämän lisäksi kaikki kyseiset suuntaukset ovat aineistolähtöisiä. Vaikka traditioiden välille onkin luokiteltavissa hienovaraisia eroja tutkimuskohteeseen, aineistotyyppiin ja analysointitapaan liittyen, yksittäistä tutkimusta voi olla vaikea määritellä puhtaasti johonkin yhteen traditioon kuuluvaksi ja diskurssianalyttisille tutkimuksille onkin tunnusomaista toisistaan poikkeavat ratkaisut. (Jokinen 2002, 37-39; Jokinen & Juhila 2002, 55.) Diskurssianalyttisissä tutkimuksissa saatetaan esimerkiksi käyttää keskusteluanalyysin analysointi- ja litterointitapoja, mutta vapaammin (Suoninen 2002b, 105-106).

Pietikäisen ja Mäntynen (2009, 168) vertaavat diskurssianalyysiä oivallisesti kalastukseen:

Diskurssintutkimus on kuin verkko, jonka kukin kalastaja (tutkija) kutoo omanlaisekseen – kaikkea ei voi solmia mukaan, ja kukin kalastaja päättää verkkonsa ja kunkin silmukan koon (vrt. mitä käsitteitä ottaa mukaan). Kalastaja itse päättää, mihin kohtaan järveä (aineisto) hän verkkonsa laittaa, ja riippuen verkosta, järvestä, vuodenajasta, ilmoista ja niin edelleen kukin kalastaja saa erikokoisia ja erilaisia kaloja (tuloksia).

Diskurssintutkimuksen määritelmän ollessa näinkin väljä, Pietikäinen ja Mäntynen (2009, 168) korostavat, että merkityksellistä diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on tutkijan eri tutkimusvaiheiden perusteleminen, jotta saavutetaan laadulliselle tutkimukselle vaadittava luotettavuus.

3.3 Ohjauskeskustelut diskurssianalyttisestä näkökulmasta

Diskurssianalyysiä on käytetty paljon viime vuosikymmeninä erilaisten institutionaalisten käytäntöjen analysoinnissa sosiaalityön, terapian ja kasvatustieteen kentällä (esim. Penttinen 2005; Lundán 2009; Kekkonen 2009; Holkeri-Rinkinen 2009).

Rajauksen vuoksi pitäydyn tutkimuksissa, joilla on yhtymäkohtia (esim. konteksti) oman tutkimukseni kanssa. Esimerkiksi Wahlström (1992) on tutkinut asiakastilanteita nuorisoasemalla ja kriminaalihuoltoyhdistyksissä. Hänen mielenkiinnon kohteenaan oli työntekijän kokema jännite moraalisissa tilanteissa, joissa työntekijä yhtäältä on asiakkaan ymmärtäjä ja toisaalta samaan aikaan ammatillisuutensa puolesta aikuismaailman edustaja. Wahlström päätyi diskurssianalyttisessä tutkimuksessaan, että työntekijät itse tuottavat asemaa, jossa liu'utaan tuomitsemisen ja hyväksymisen neutraalissa maailmassa. Näin työntekijän on mahdollisuus säilyttää arvostava kontakti nuoreen senkin jälkeen kun nuori on rikkonut aikuismaailman sääntöjä. (Wahlström 2000, 222-223.)

Juhila (2000, 105-106) on puolestaan tutkinut institutionaalisissa keskusteluissa pulmien ja neuvojen käsittelyä. Hänen analysoimat keskustelut käytiin lastensuojelussa, jossa erilaiset neuvonannot ovat merkityksellinen osa ammatillista auttamistyötä. Neuvon Juhila määrittelee ”normatiiviseksi puheenvuoroksi, jossa työntekijä suosittelee asiakkaalle määrätynlaista, nykyisestä tavalla tai toisella poikkeavaa tulevaisuuden toiminnan suuntaa.” Hänen tutkimuksensa mukaan keskusteluissa hyvin tyypillisesti neuvot joko aktiivisesti hyväksyttiin tai vähintään passiivisesti vastaanotettiin, sillä neuvon hylkääminen olisi rikkonut keskustelun kulkua perustavanlaatuisesti.

Suoninen (2000, 67; 2010, 33) on myös diskurssianalyttisissä tutkimuksissaan kuvannut auttamistyön ammatillisten kohtaamisten usein esiintyviä vuorovaikutusasetelmia. Suoninen kritisoi Goffmanin teatteri - metaforaa, sillä hänen mielestään pelkät rooliaisetelmat (työntekijä-asiakas, ohjaaja-ohjattava)

näyttämöllä eivät riitä selittämään auttamistyön vuorovaikutuksellisuutta kokonaisuudessaan, vaikka se tarkentaakin ihmisten välisen vuorovaikutuksen ymmärtämistä. Vuorovaikutustilanteessa tapahtuu paljon muutakin, sillä roolit ja positiot vaihtuvat ohjaten vuorovaikutusprosessia yllättävään suuntaan. Vuorovaikutuksen ymmärtäminen on työlästä, koska sillä ei ole mitään ennalta määrättyä lainalaisuutta, jonka avulla voitaisiin ennustaa keskustelun etenemistä ja lopputulosta.

Suonisen mukaan (2002b, 113- 115) ihmisten välisessä keskustelussa on usein läsnä vuorovaikutuksen kulkua jäsentäviä vieruspareja kuten kysymys, johon kuuluu vastata tai syytös, johon tulee puolustautua. Kysyessään ihminen kutsuu toista osapuolta vastaamaan ja syyttävä osapuoli kutsuu toista puolustautumaan. Näitä vuorovaikutuksen asetelmia, kutsuja, Suoninen kutsuu vuorovaikutustanssiksi. Kulttuurisen tanssin käsite korostaa metaforamaisesti vuorovaikutuksen aina rakentuvan vähintään kahden osallistujan yhteisesti tekemästä tuotoksesta ja jonka asetelma on aina kulttuurisesti annettu.

Jokaisella vuorovaikutukseen osallistujalla on oma osuutensa vuorovaikutuksen kulussa ja jokainen vaikuttaa omalla yksilöllisellä tavallaan sosiaalisen vuorovaikutuksen rakentumiseen, eli tanssin kulkuun. Joku tekee tanssiinkutsun ja toisella on mahdollisuus lähteä mukaan tai kieltäytyä siitä. Tanssi ei aina suju oikeaoppisesti askeleiden mukaisesti, toinen voikin tanssia eri tanssia tai tapahtuu kömpelöitä varpaille tallomisia. Tanssi voi myös saada aivan uuden tyyllilajin, jos toinen osapuoli reagoikin saamaansa signaaliin poikkeavasti. On tärkeää ymmärtää, että esimerkiksi erilaisissa ohjauskeskusteluissa ei ainoastaan tulkita sanoja vaan siinä samalla tulkitaan ja neuvotellaan vuorovaikutusasetelmista. Tanssin käsitteellä voidaan kuvata juuri tätä osapuolten liikettä keskustelussa. (Suoninen 2002b, 114-115; Burr 2003, 140; Gergen 1997, 87.)

Suonisen (2000, 70-78) mukaan asiakastyössä tanssi voidaan nimetä esimerkiksi haastatteluhumpaksi, jolla tarkoitetaan työntekijästä käsin lähtevää haastattelunomaista avausta vuorovaikutukselle, kun taas puolestaan tiedonjakojenkka on lähtenyt asiakkaan tarpeista käsin saada tietoa jostakin itselle tärkeästä asiasta. Ongelmapuheblues kuvaa tilannetta, jossa asiakas puhuu on-

gelmistään ja työntekijä kuuntelee empaattisesti. Samassa vuorovaikutustilanteessa tanssilajit voivat vaihdella kokonaan tai vain hetkittäin palaten aina samaan perusorientaatioon. Erityisesti Suoninen korostaa merkityssisältöjen tulkintaa. Koko vuorovaikutustilanne saa merkityksensä siitä, miten kutsu tanssiin ymmärretään. Tanssipartneri reagoi eri tavoin, jos hän tulkitsee kommunikoinnin sävyn humoristisena, nöyryyttävänä tai huomaavaisuutena. Hän valitsee tulkintansa mukaan sopivat tanssiaskeleet, joihin tanssiin kutsujan puolestaan mukautuu.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä

Sosiaalisen konstruktionismin mukaisesti voidaan ajatella, että ohjaus rakentuu työntekijän ja asiakkaan keskinäisen vuorovaikutuksen kautta, pala palalta. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan Starttipajavalmentajan ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta ohjauskeskustelun aikana ja olen kiinnostunut siitä, miten ohjauskeskustelu etenee näiden kahden toimijan yhteisenä projektina. Tarkoitukseni ei ole keskittyä vain toiseen osapuoleen esimerkiksi ohjaajaan tehden havaintoja hänen tavastaan tehdä ohjaustyötä tai suhtautua asiakkaaseen tiettyin roolein. En ole myöskään etsimässä ohjauskeskusteluiden hyviä tai huonoja käytänteitä.

Olen kiinnostunut molempien osapuolten osuudesta vuorovaikutuksen kulkuun, miten he molemmat vievät yhdessä keskustelua eteenpäin yhteisenä prosessina. Kohdennan mielenkiintoni erityisesti keskustelun aikana tehtyihin avauksiin ja niihin vastaamisiin. Mainitsin edellisessä kappaleessa Suonisen institutionaalisten keskustelujen tanssiinkutsut, ja juuri näitä erilaisia kutsuja on tarkoitukseni tutkia tarkemmin. *Tutkimustehtävänäni on tarkastella, minkälaisilla kutsuilla ohjaaja ja ohjattava avaavat keskustelua ja miten näihin avattuihin kutsuihin vastataan?* Tutkimukseni analyysiyksikkönä ovat lähetetyt kutsut ja niihin vastaamiset.

4.2 Tutkimuskohde

Tutkimuskohteenani on ohjaus Nuorten Starttipajalla, joka on tarkoitettu 17-29 -vuotiaille nuorille, jotka ovat olleet pitkään työttöminä tai toimeettomina eikä heille tunnu löytyvän sopivaa tekemistä. Nuorten Starttipaja aloitti toimintansa Tampereella v. 2011 ja sitä toteuttaa kolme eri toimijaa: Silta-

Valmennusyhdistys ry, Pirkanmaan sininauha ry ja Kuntoutuspolku ry. Eri toimijat toteuttavat pajatoimintaa kolmessa fyysisesti erillään olevissa tiloissa. Pajojen toiminta on toisistaan poikkeavaa, joskin viikko- ohjelmassa on samoja sisältöjä, esimerkiksi liikuntahetket ja päivittäinen lounas. (www.nuortenstartti.org.)

Rekolan (2014, 3) mukaan Nuorten Startissa on tarkoitus käynnistää prosessi, jossa nuorella on mahdollisuus lähteä rakentamaan elämänhallintaa ja löytää mielekästä tekemistä päiviin neljänä päivänä viikossa. Nuorten Startissa tärkeitä arvoja ovat vertaisuus, yhdessä tekeminen, toisista välittäminen ja hauskanpito. Pajalle tuleminen on tehty mahdollisimman helpoksi, jotta nuorella olisi hyvin matala kynnyks lähteä mukaan pajatoimintaan.

Hinkan, Koiviston ja Haverisen (2006, 3) mukaan sosiaalisesti kuntoutukseksi kutsutaan sellaista palvelua, joka on erityisesti tarkoitettu syrjäytymisvaarassa oleville työelämän ja opiskelun ulkopuolelle jääneille työkäisille nuorille ja aikuisille. Nuorten Startti asemoituu palvelujärjestelmässä juuri tälle sosiaalisen kuntoutuksen alueelle. Starttipajatoimintaan osallistuminen ei ole työvoimapolitiittinen toimenpide eikä sitä näin ollen voi rinnastaa työharjoitteluun. Nuori ei saa jaksolta työmarkkinatukea vaan hänen tulonsa on pajajakson aikana sosiaalitoimen toimeentulotuki. Sosiaalityöntekijä myöntää kuukausittain nuorelle 30 euron arvoisen matkakulukorvauksen, joka mahdollistaa bussikortin hankkimisen kuukauden ajaksi. Toteutuneista työpäivistä nuorelle maksetaan kannustinrahaa viisi euroa päivältä. Pajalla tarjotaan päivittäinen aamiainen ja lounas.

Nuoret ohjautuvat pajalle ensisijaisesti sosiaalitoimen kautta, mutta myös te -toimiston, kolmannen sektorin eri järjestöjen ja erilaisten projektien kautta. Hyvin yleistä on, että nuori tulee omatoimisesti pajalle tutustumaan kuultuaan kaverin kokemuksista. Keskimäärin pajajakso kestää puolisen vuotta, yksilöllisten ajanjaksojen vaihdella kuukaudesta vuoteen. Ajatuksena on, että nuori saa tarvitsemansa ajan oman elämänsä järjestämiseen.

Pajajakson jälkeen nuori pyritään poluttamaan eteenpäin. Käytännössä tällä tarkoitetaan sitä, että pajajakson jälkeen asiakas voi tilanteensa mukaan oh-

jautua työharjoitteluun tai palkkatöihin, työvoimapolitiittiseen koulutukseen, tutkintotavoitteiseen koulutukseen (toinen aste tai aikuiskoulutus) tai kuntouttavaan työtoimintaan. Jotkut nuoret havahtuvat tilanteeseensa, kun huomaavat, etteivät kykenekään tai jaksakaan käydä säännöllisessä toiminnassa ja motivoituvat lähtemään erilaisiin kuntoutuksiin. Taulukosta 1 voi nähdä tarkat sijoittumistiedot vuonna 2013 Silta-Valmennusyhdistys ry:n toteuttamalta Starttipajalta. Vuoden 2014 tilastotiedot eivät olleet saatavilla vielä tammikuussa 2015.

TAULUKKO 1. Nuorten Starttilaisten sijoittumiset vuonna 2013.

SIJOITTUMINEN	LUKUMÄÄRÄ	PROSENTTIMÄÄRÄ
Palkkatyö	9	12 %
Koulutus - tutkintotavoitteinen	14	18 %
Koulutus – valmentava ja kuntouttava	7	9 %
Työkokeilu	12	16 %
Kuntouttava työtoiminta	6	8 %
Kuntoutuspalvelut (esim. päihde - ja mielenterveyssholto)	11	14 %
Muu sijoittuminen (esim. äitiysloma, varusmiespalvelus, Etsivä työ, sairausloma, vankila jne.)	17	23 %
YHTEENSÄ	76	100 %

Osa aloittaneista nuorista keskeyttää Starttipajajakson, yleisimmillään päihde- ja/tai mielenterveysongelmien vuoksi. Keskeytynyt asiakkuus tarkoittaa, että nuorta ei näy pajalla, häntä ei tavoiteta eikä häntä näin ollen saada ohjattua minkään avun piiriin. Vuonna 2013 Silta-Valmennusyhdistys ry:n asiakasrekisterin mukaan Starttipajan keskeytti 37 % nuorista.

Nuorten Starttipajalla toimii Starttipajavalmentajia, jotka opastavat pajalaisia erilaisissa, eri ammattialoihin liittyvissä tehtävissä. Tämän lisäksi nuori saa säännöllisesti yksilöohjausta Starttipajavalmentajilta pajajaksonsa tueksi. Yksilöllisiä keskusteluja on pajajakson aikana aina tarpeen mukaan, vähintään kuitenkin kuuden viikon välein. Yksilökeskustelujen sisältöjä ovat esimerkiksi

alkukartoitus pajalle tullessa, pajalla oleminen ja siihen mahdollisesti sisältyvät haasteet sekä tulevaisuuden suunnitteleminen. Tämän tutkimuksen mielenkiinnon kohteena on juuri yksilökeskustelu nuoren ja ohjaajan välillä.

4.3 Tutkimusaineisto

Tutkimuksessani keskityn Silta-Valmennusyhdistys ry:n Starttipajalla käytyyn yhteen yksilöohjauskeskusteluun. Kun tutkimusmenetelmänä on diskurssianalyysi, aineiston ei tarvitse olla suuri (Hirsjärvi ym. 2009, 226). Tutustuessani erilaisiin diskurssianalyttisiin tutkimuksiin, kiehtouduin siitä, miten pienestäkin aineistosta, vain yhdestä haastattelusta tai tilanteesta voi sanoa niin paljon. Minäkin halusin lähteä katsomaan, mitä saisin irti yksittäistapauksesta, ja tämän vuoksi päädyin yhteen haastatteluun, jonka halusin analysoida mahdollisimman tarkasti.

Juhilan ja Suonisen (2002, 242-243) mukaan yksittäisen haastattelun tai tilanteen analysoiminen on useastakin näkökulmasta perusteltua. Mikäli tutkimusaiheena on verrattain tuttu ilmiö, voi olla helpompaa sanoa enemmän jotakin uutta yksittäisestä aineistosta. Tämän lisäksi yksittäinen aineisto antaa mahdollisuuden prosessimaisempaan tarkkailuun, kun voidaan palata siihen, mitä on aikaisemmin sanottu osapuolten kesken. Vähän voi olla toisinaan enemmän.

Päädyin nauhoittamaan nuoren ja valmentajan välisen keskustelun, koska halusin häivyttää oman osuuteni mahdollisimman pieneksi. En halunnut hämentää tilannetta istumalla "kolmantena pyöränä" pöydän ääressä tutkijan roolissa. Kuten aiemmin olen todennut teoriaosuudessaani vuorovaikutus voi olla verbaalista tai non-verbaalista. Tutkimuksessani on keskitytty ainoastaan kielelliseen vuorovaikutukseen. En ollut tekemässä tarkkoja merkintöjä tilanteen kuluista, koska en ollut mukana ohjausistunnossa. En myöskään videoinut ohjauskeskustelua. Näin ollen tiedostan sen, että aineistostani puuttuvat tietyt, usein vuorovaikutuksessa hyvinkin oleelliset, elementit. On selvää, että esimerkiksi

ohjaustilanteessa voi ohjattava puhua pitkänkin tovin ilman, että ohjaaja sanoo siihen kielellisesti mitään. Silti ohjaaja voi nyökytellä päätään tasaisin väliajoin ymmärtämisen merkiksi tai elehtiä ilmeillään myötätuntoa, surua, jopa kipua. Diskurssianalyttinen tutkimus keskittyy kuitenkin oleellisesti juuri kielen analysointiin, sillä puheet nähdään tekoina. Tutkimuksessa ei voi tutkia kaikkea ja rajauksia on tehtävä.

Kun lähdin kartoittamaan vapaaehtoisia tutkimukseeni, kerroin pajalaisille tutkimuksestani ja sen tarkoituksesta kirjallisesti (liite 1). Korostin tutkimukseen osallistumisen olevan ehdottoman vapaaehtoista ja pyysin halukkailta kirjallisen suostumuksen tutkimukseen osallistumisesta. Kirjeessä luvattiin myös täysi anonymiteetti. En missään vaiheessa kirjannut ylös ohjauskeskustelussa esiintyneen nuoren nimi- tai henkilötietoja. Starttipajavalmentajille kerroin suullisesti tutkimuksestani. Pyysin heiltä lupaa nauhoitukseen ja kerroin heille tutkivani ohjaustyötä. Muutama halusi tarkentaa, mitä erityisesti ohjaustyöstä tutkin. Läpinäkyvyyden nimissä mainitsin tutkivani ohjaustilannetta vuorovaihtuksen näkökulmasta. Huomasin, että erityisesti vasta-aloittaneille valmentajille ohjauskeskustelun nauhoittaminen tuntui jännittävältä ajatukselta ja he kokivat, että joku alalla kauemmin ollut selviytyisi tilanteesta ”paremmin”. Ymmärsin tästä, että työntekijä saattoi kokea tutkimusaiheeni arvottavana. Tarkoituksenani ei kuitenkaan tutkimuksessani ole osoittaa, että jokin ohjaustapa olisi väärä tai toista parempi.

Tässä tutkimuksessani käyttämä ohjauskeskustelu Starttipajavalmentajan ja nuoren kanssa nauhoitettiin kesällä 2012. Ohjauskeskustelu on ns. alkuhaastattelu, jonka pohjana käytettiin Silta-Valmennusyhdistys ry:n alkuhaastattelulomaketta (liite 2). Alkuhaastattelulomakkeen kysymykset kartoittavat kattavasti asiakkaan sen hetkistä tilannetta esimerkiksi asumisesta, terveydentilasta, päihteiden käytöstä, mielenterveysongelmista ja toimeentulosta. Lomake ohjaa keskustelun kulkua väkisinkin, vaikka keskustelu voi rönsyillä lomakkeen ulkopuolisiin asioihin ja niin se teki nauhoittamassani keskustelussakin.

4.4 Aineiston analyysi

Nauhoituksen jälkeen kuuntelin aluksi keskustelun läpi tekemättä mitään merkintöjä saadakseni kokonaiskuvan keskustelun kulusta. Keskustelu kesti 1h 45 min. Tämän jälkeen aloitin litteroinnin ja litteroituja sivuja kertyi yhteensä 58. Litteroinnille ei ole tarkkoja, yksityiskohtaisia ohjeita (Hirsjärvi ym. 2009, 222). Litteroin keskustelun riittävällä tarkkuudella sanasta sanaan, unohtaen kuitenkin yskähdykset, änkytykset tai muut mielestäni epäoleelliset äännähdykset. Jätin myös merkitsemättä usein diskurssianalyttisissä tutkimuksissa käytettyjä erikoismerkkejä, kuten sävelkulun nousuja ja laskuja, äänen voimakkuutta, puhenopeuden vaihteluita tai puheen päällekkäisyyksiä. Pysin litteroinnissa ennen kaikkea helppolukuisuuteen. Juhila ja Suoninen (2002, 240) korostavat, että litteroinnin tarkkuudessa tulee ottaa huomioon tutkimuskysymys ja analyysin mielenkiinnonkohde. Liian tarkalla litteroinnilla ei saavuteta korkeatasoisempaa tutkimusta, jos tarkkuudella ei lopulta ole käyttöä analyysissä.

Tämän jälkeen aloin lukea aineistoani useampaan kertaan. Lähtökohtana tutkimuksessani oli vuorovaikutusasetelmat ohjaajan ja ohjattavan välillä, joten kiinnitin huomioni ohjauksen osapuolten tekemiin aloituksiin ja heidän reagoiteihin näihin. Kuten luonteenomaista institutionaaliselle ohjauskeskustelulle, useimmiten valmentaja kutsui asiakasta kertomaan erilaisista asioista ja näihin kutsuihin asiakas vastasi erilaisilla tavoilla. Keskityin aineistossani puhtaasti näihin kutsuihin, sillä keskustelu sisälsi paljon vapaata, rönsyilevää puheen virtaa nuoren taholta. Jätin myös huomiotta suoraan haastattelulomakkeesta kysytyt, tekniset kysymykset kuten osoitetiedot, henkilötiedot, toimeentulo jne.

Vuorovaikutusasetelmien lisäksi kiinnitin huomiota erityisesti keskustelussa esiintyviin säännönmukaisuuksiin ja poikkeuksiin. Vuorovaikutus ohjaus-tilanteessa alkoi aineistoni perusteella näyttäytyä minulle erilaisten säännönmukaisina ja poikkeuksellisina kutsujen esittämisenä ja kutsuihin vastaamisena, joita esittelen seuraavaksi.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä kappaleessa esitän tutkimukseni tulokset eli erilaiset kutsut sekä niihin vastaamiset Starttipajavalmentajan ja asiakkaan välillä yhden ohjauskeskustelun aikana.

5.1 Kutsu kertoa itsestä

Ensimmäisenä esittelen aineistostani eniten esiintynyttä kutsua, jossa Starttipajavalmentaja *kutsuu asiakasta kertomaan itsestään*. Itsestä kertominen saattoi liittyä laajasti hyvinkin erilaisiin asioihin, mutta yhteistä tälle kutsulle oli se, että asiakkaan toivottiin antavan tietoa jostakin itseensä liittyvästä asiasta. Kun Starttipajavalmentaja oli esittänyt tämän kutsunsa, lähti asiakas vastaamaan kutsuun erilaisilla tavoilla, kuten seuraavissa otteissa nähdään.¹

OTE 1

1. S: jees, alotellaas. Meidän olis nyt tarkoitus käydä läpi
2. sellainen alkuhaastattelu, siinä on kaikenlaisia kysymyksiä
3. tää tehään siis kaikille Starttiin tulijoille aina tälleen alussa
4. (...) mutta mitäs sulle nyt kuuluu? Sä oot nyt alotellu täällä
5. Startissa (...)
6. A: joo,hyvin menee nyt, kun on saanut vähän tekemistä
7. S: mmm

¹ Litteroinnissa käytetyt symbolit

S	Starttipajavalmentaja
A	Asiakas
(...)	tauco puheessa
[]	tunneilmaisu hakasulkeisen sisään kirjoitettuna
(())	tarvittava lisäys selkeyden varmistamiseksi
#	epäselvä kohta
---	keskustelusta on poistettu pätkä

8. A: päiviin ja silleen, oon yllättävän hyvin jaksanut heräillä ja tulla tänne

Otteessa 1 keskustelutilanne käynnistyy ja Starttipajavalmentaja määrittelee istunnon tavoitteen siitä, että alkuhaastattelu olisi käytävä läpi sillä kerralla. Hän myös selittää, että kyseessä on rutiininomainen käytäntö kaikille pajalaisille ja valmistelee asiakasta siihen, että kaikenlaisia kysymyksiä tulee seuraavaksi eteen (rivit 2-3). Rivillä 4 ohjaaja tekee asiakkaalle kutsun kertoa kuulumisia. Kysymys ei kuitenkaan ole täysin avoin vaan seuraavaksi ohjaaja johdattelee keskustelua Starttipajalla käymiseen, johon asiakas vastaa suoraan, että ihan hyvin menee (rivi 6 ja 8). Nimesin tämän *suoraan kutsuun vastaamiseksi*.

Kun Starttipajavalmentaja on esittänyt asiakkaalle kutsunsa kertoa lisää itsestään ja asiakas tarttuu kutsuun, on Starttipajavalmentajan seuraava vuorovaikutusorientaatio yleisimmillään myötäily. Myötäilyllä tarkoitan sitä, kun Starttipajavalmentaja sanoo tasaisin väliajoin ainoastaan ”niin, mmm, okei tai joo”. Useissa diskurssianalyttisissä vuorovaikutustutkimuksissa tätä kutsutaan ”minimipalautteeksi” (esim. Suoninen 2000, 72; Juhila 2000, 109; Jokinen, Kurri & Wahlström 2000, 17.) Tämä tietenkin kuuluu vuorovaikutuksen perusasioihin, sillä keskustelu varmastikin tyrehtyisi, jos Starttipajavalmentaja vain tuijottaisi asiakastaan sanomatta yhtään mitään. Jäin kuitenkin miettimään tarkemmin tätä yksinkertaista vuorovaikutusorientaatiota, sillä se ei mielestäni ole mitenkään yhdentekevä asia ja ansaitsee hetken huomion.

Starttipajavalmentaja viestittää yhdellä pienellä ”mmm”- sanalla nuorelle, että ”jatka vain, ymmärrän, kerro lisää, olen kiinnostunut”. Sana on sinänsä miötön, vain muutaman kirjaimen kokoinen, mutta vuorovaikutuksessa äärimmäisen tärkeä, jopa välttämätön. Se saa asiakkaan huomaamaan, että hänen tarinaansa kuunnellaan ja hänestä ollaan kiinnostuneita. Pieni sana saa asiakkaan kertomaan vielä enemmän itsestään. Nimitän tätä tärkeäksi osoittautunutta Starttipajavalmentajan viestiä *jatkokutsuksi*, koska se kannustaa asiakasta jatkamaan. Jatkokutsu laukaisee tilanteen, etenkin jos nuori empii kertomisensa kanssa. Muunlainen puhe tai puhumattomuus saattaisi vaikeuttaa vuorovaikutusta.

OTE 2

1. S: niin kauan sä olit sitten ilman kämppää?
2. A: mä olin aika pitkään (...) jos mä ihan oikeen oon laskenut
3. niin 13 kuukautta ollut (...)
4. S: missä sä sit majailit?
5. A: mä olin osakseen tota (...)viime kesänä varsinkin, kun mun
6. mummo oli paljon mökillä, mä olin päivisin
7. mummon kanssa mökillä ja sitten silloin kun se oli ite siellä
8. mökillä ja mä en ollut mukana, olin mummon
9. kämpillä siinä kesän aikana (...) sitte tota parilla kaverilla
10. S: mmmmm
11. A: loppuvaiheessa mä olin viimeset pari kuukautta varmaan
12. siinä Topilla ((nimi muutettu))
13. S: mmm
14. A: siinä Amurissa ((paikka muutettu)). Siit on niinku, emmä tiä
15. mulla ei oo oikein semmosta, miten sen sanois (...) varsinkin
16. kesä (...)
17. S: mmm
18. A: on semmonen kohtuu kostea kesä, mulla ainakin ja
19. kaveripiirillä
20. S: mm
21. A: niin ei sitä hirveesti ees oo miettinyt, sitä vaan niinku kulki
22. porukan mukana
23. S: mm
24. A: ja sinne minne pääty niin pääty
25. S: mmm

Otteessa 2 havaitaan, että Starttipajavalmentaja on lähettänyt asiakkaalle kutsun kertoa itsestä ja tarkemmin asunnottomuudesta (rivi 1). Asiakas ei tällä kertaa vastaa kutsuun suoraan vaan ensin hiukan epäröiden, josta kertovat tauot puheessa. (rivi 2). Nimesin tämän *kutsuun epäröivästi vastaamiseksi*. Starttipajavalmentaja tekee uuden kutsun kertoa itsestään tarkemmin (rivi 4), jonka jälkeen asiakas epäröi vielä riveillä 5, 9, 15-16. Starttipajavalmentaja antaa jatkokutsuja tasaisesti. Lopulta asiakas vastaa Starttipajavalmentajan lähettämään kutsuun suoraan, hyvinkin monisanaisesti ja seikkaperäisesti kertoen elämästään asunnottomana.

OTE 3

1. S: mmm, paljon sä oot sitä polttanut ((kannabista)), paljon
2. sä poltit pahimmillaan?
3. A: sanotaan (...) pahimmillaan
4. S: mm
5. A: no sanotaan näin, että mä sain yhdestä sadosta, kahdesta
6. kasvista, jonkun 250 g
7. S: mmm
8. A: kuivattua tuotetta, pelkkää # lehtiä
9. S: mmmm
10. A: niin se meni sillai, no mun omaan käyttöön varmaan puolet
11. omaan keuhkoon ihan suoraan puolet jossain
12. varmaan kuukaudessa, että 100 g kuukaudessa
13. S: mmmm
14. A: ei se oo vielä, sanotaan ettei se oo vielä, vielä niin iso määrä
15. 3g päivässä, se on (...) on se aika paljon
16. S: mmmm
-
17. A: äitin nimissä mä sitten sain ensimmäisen kämppäni ja
18. siellä oli sitten ensimmäiset, ensimmäiset viljelyprojektit ja
19. muut ja kas kummaa, se olikin helppoo hommaa, siinä sai
20. hirveen helposti ja nopeesti kasan poltettavaa ja myytävää
21. S: mmmm
22. A: en mä sitä sillai niin ku myynyt, mutta kun just kavereille
23. jotka tuli käymään, niin ota tosta mukaas
24. S: mmmmm
25. A: ja mulla oli sitä sillai niin ku isoja kasoja, se tuli jotenkin
26. niin ku vaivattomasti
27. S: mmm
28. A: parin vanhemman kaverin ohjeistuksella, se oli tosi
29. helppoo hommaa, käydä välillä vähän kastelemassa ja
30. säätää valoja, niin
31. S: mmmm
32. A: nostaa vähän ylemmäs, niin pikkuhiljaa, se oli tosi
33. yksinkertasta, mä aattelin, että kivaa ja yksinkertasta
34. touhua (...) siinä sai niinku periaatteessa, niinkun uusiin, mä
35. tutustuin tosi paljon uusiin ihmisiin
36. S: mmmm

Otteessa kolme Starttipajavalmentaja on lähettänyt asiakkaalle kutsun kertoa itsestään, tässä tapauksessa huumeiden käytöstään (rivi 1). Asiakas lähtee vastaamaan kutsuun ensin epäröiden (rivi 3) ja lopulta suoraan vastaten avoimesti kertoen kannabiksen käytöstään, myös myöntäen huumausaineiden kasvatuk-

sen (rivit 4 ja 8). Mielestäni on erityisesti merkille pantavaa se, mitä Starttipajavalmentaja ei tee sen jälkeen kun on esittänyt kutsunsa asiakkaalle kertoa huumaiden käytön määrästä. Hän ei lähde tekemään arvioita asiakkaan tilanteesta esimerkiksi ottamaan kantaa siihen, onko 3g kannabista päivässä suuri määrä vai ei. Hän ei myöskään lähde suuntaamaan aihetta toiseen, ehkäpä itselle turvallisempaan aiheeseen. Hän ei myöskään tuomitse vaan antaa jatkokutsuja tasaisena virtana. Starttipajavalmentaja ottaa asiakkaan tarinan sellaisenaan kuin se on, eikä tee omia johtopäätöksiä, ainakaan puheen tasolla, asiakkaan tilanteesta. Pelkästään myötäilemällä Starttipajavalmentaja hyväksyy asiakkaan kertomuksen ja toivoo kuulevansa lisää, vaikka selkeästi nuoren tarina ei kuulosta hyvältä. Nuori kohdataan vuorovaikutustilanteessa arvokkaasti sellaisena kuin hän on.

Myös Wahlström (2000, 221- 243) on päätenyt samaan tulokseen analysoituaan nuorisoasemalla ja kriminaalihuoltoyhdistyksessä käytyjä keskusteluita erityisesti liittoutumisen näkökulmasta. Hänen mukaansa työntekijä tuottaa itselleen "erilaisen aikuisen" aseman, jossa hän ei lähde tuomitsemaan nuoren tekemisiä, vaikka ne olisivatkin aikuisten moraalimaailman vastaisia. Samaan aikaan työntekijä varoo kuitenkin hyväksymisen antamista nuorelle hänen laittomista teoistaan. Wahlström käyttää työntekijästä puhuttelevasti käsitettä "diskursiivinen nuoralla tanssija", joka taiteilee kiinnostuksen, ei-arvottamisen, tuomitsemisen ja hyväksymisen rajamaastossa. Näin tehdessään työntekijä erottautuu muista, neuvoa antavista aikuisista erilaiseksi, jolla on mahdollisuus tulla nuoren silmissä kunnioitetuksi.

Vanhala (2000, 244- 264) on tutkinut suojakotityön käytänteitä ja havainnut, että erityisesti tulohaastattelussa - joka minullakin on tutkimuksen kohteena - työntekijä varoo olemasta eri mieltä asioista, ei kyseenalaista eikä tuomitse asiakasta. Tulohaastattelu on ensimmäinen kontakti asiakkaaseen, jossa luodaan turvallista ja luottamuksellista ilmapiiriä eikä asiakassuhteen luomista sovi lähteä haastamaan kipakoilla kysymyksillä heti alkumetreillä.

5.2 Kutsu kertoa tunteista

Peavy (1999, 19) korostaa, että erilaiset ohjaussuuntaukset eroavat toisistaan monestakin näkökulmasta, mutta erityisesti ne eroavat siinä, miten ne suhtautuvat tunteisiin. Vehviläisen (2001, 264 - 265) mukaan tunteista puhuminen ja niiden tulkinta ei sisälly ohjaukseen, vaan se on hyvin tyypillistä erityisesti psykoanalyttisesti orientoituneessa psykoterapiassa.

Analysoimassani keskustelussa käytettiin kuitenkin säännöllisesti erilaisia tunneilmauksia. Starttipajavalmentaja kutsui asiakastaan keskustelun aikana useita kertoja puhumaan tunteistaan. Tunteisiin pysähdyttiin hyvin arkisissa tilanteissa liittyen esimerkiksi Starttipajan toimintaan tai asiakkaan kertomuksiin elämänsä surullisista kohdista. Tunnekutsuihin toki vastattiin, mutta ei aina aivan suoraan kutsun mukaisesti.

OTE 4

1. A: ett kun meidän isä on sellasessa kunnossa, että kun on
2. depressiivinen jakso, niin makaa sängyssä, ei tee mitään, koko
3. ihminen on niinku
4. S: mmm
5. A: poissa, lepotilassa. Mä muistan, kun tulee muistikuvia sieltä
6. S: nih?
7. A: tota että pompin isän selän päällä, että herää herää, herää,
8. herää lähe leikkiin, tuu leikkiin, mennään pihalle
9. S: mm
10. A: ajetaan polkupyörällä, mennään mennään tehdään tehdään
11. S: mm
12. A: mut ei se, vaan makaa, että tämmönen mulla on muistikuva
13. S: mm, muistaksä yhtään miltä se susta tuntui? Sen täytyi olla
14. aika karua, että sä (...)
15. A: no, ei se (...) siinä kohtaa se ei ollut karua
16. S: mm
17. A: musta vaan tuntu, että iskä on tosi väsynyt
18. S: mm, okei
19. A: ei se niinku tota tota, ei sitä silloin tajunnut
20. S: mm
21. A: mut jälkeinpäin se on kyllä herätellyt sillai

22. S: mm

23. A: että sillä on oikeesti sillai isoja ongelmia

24. S: mmm

Otteessa 4 asiakas kertoo omasta isästään, joka sairastaa kaksisuuntaista mielialahäiriötä. Asiakkaan kuvaus on koskettava, kun hän on pienenä lapsena yrittänyt epätoivoisesti ottaa kontaktia sairaaseen isäänsä (rivit 5 ja 7-8). Starttipajavalmentaja esittää *kutsun ilmaisemaan tunteitaan* (rivillä 13) ja antaa samalla oman ehdotuksen tunteesta (karua), joka voisi sopia kyseiseen tilanteeseen (rivi 14). Nimitän tätä *kutsun ehdotukseksi*, joka on tulkinta tunteesta. Asiakas hylkää Starttipajavalmentajan ehdottaman tunteen epäröinnin kautta (rivi 15) ja nimittää tätä kutsuun vastaamista *kutsun hylkäykseksi*. Starttipajavalmentaja vastaa kutsun hylkäykseen jatkokutsulla (rivi 16).

Keskustelun edetessä asiakas ei kuitenkaan itse nimeä mitään uutta, sopivampaa tunnetta tilalle vaan selittää tunteekseen, että isä on tosi väsynyt (rivi 17). Tämä ei ole asiakkaan oma tunne vaan pikemminkin isän tunne. Asiakas jatkaa kuitenkin keskustelua sanomalla ”mut jälkeinpäin se on kyllä herätellyt sillai”, mikä antaa ymmärtää, että seuraava askel voisi olla asiakkaan pohdintaa omista tunteistaan ko. tilanteessa. Hän kuitenkin jatkaa ymmärtäneensä jälkikäteen, että isällä oli isoja ongelmia (rivi 23). Sopivan tunteen ilmaiseminen näyttää olevan asiakkaalle hankalaa tämän ohjauskeskustelun puitteissa. Hän ei suoraan vastaa Starttivalmentajan kutsuun omista tunteistaan ja hän vastaa kutsuun kiertäen isänsä tunteiden kautta. Nimitän tätä *kutsuun kiertäen vastaamiseksi*.

Seuraavassa otteessa (ote 5) kuitenkin huomataan, että siinä kutsuun tunteiden ilmaisusta vastataan suoraan. Myös asiakkaan pikkusisko on sairastunut samaan sairauteen isänsä kanssa eli kaksisuuntaiseen mielialahäiriöön. Rivillä 13 Starttipajavalmentaja kutsuu nuoren ilmaisemaan tunteitaan pikkusiskonsa sairastumisesta ja tähän kutsuun nuori vastaa suoraan (rivi 11). Asiakas myöntää, että siskon tilanne on surullinen ja läheisiä kuormittava (rivit 14, 16, 21).

OTE 5

1. A: pikkusiskostakin huomasi, että sen vauhti mikä sillä (...)
2. se ei oo sellasta peruskevätinnostusta
3. S: mmm
4. A: että siinä on vähän jotain muutakin
5. S: mm
6. A: ett se ei onneksi, mun pikkusiskolla ei oo niin rankka
7. tapaus
8. S: mm
9. A: mutta kyllä sekin sen elämään vaikuttaa, koko ajan
10. kuitenkin jatkuva lääkitys päällä ja
11. S: mm
12. A: ja tollain
13. S: miltse susta tuntuu?
14. A: kyllä se on surullista nähdä
15. S: mm
16. A: surullista nähdä, kattoo ja kuunnella, mitä äitikin puhuu
17. siitä mun pikkusiskon tilanteesta aina kun siellä käy
18. S: mm
19. A: ja mitä sisko ite kertoo
20. S: mm
21. A: ja se on niin ku, on se, rasittaa kaikki ihmisiä, ketkä siinä
22. ympärillä
23. S: mm
24. A: on
25. S: mm

5.3 Kutsu peilaukseen

Starttipajavalmentaja työskenteli asiakkaan kertomuksen edetessä aktiivisesti, ei pelkästään myötäillyt tasaisin väliajoin. Hän kokosi saamaansa tietoa asiakkaan tarinasta ja teki tarvittaessa jatkokysymyksiä voidakseen lopulta tehdä yhteenvedon siitä, mitä asiakas oli kertonut. Starttipajavalmentaja oli ensin esittänyt kutsun kertoa itsestä, johon asiakas vastasi. Starttipajavalmentaja antoi asiakkaalle tarvittavia signaaleja ymmärtämisestä ja arvostamisesta eli jatkokutsuja, mikä sai asiakkaan jatkamaan tarinaansa. Sopivassa kohdassa Starttival-

mentaja saattoi esittää intervention, väliintulon. Olen nimittänyt tämän *kutsuksi peilaukseen*.

OTE 6

1. S: mistä sä luulet, että sellainen johtuu, että sä, et niinku
2. tommoset säännönmukaiset, säännönmukainen tekeminen on
3. sulle jotenkin vaikeeta?
4. A: mä en tiedä
5. S: onks se ollut sulla jo lapsena?
6. A: joo, ihan pienestä pitäen (...) mä muistan jo kun lapsena mut
7. vietiin jalkapallotreeneihin, että kun pitäs alkaa harrastaan
8. jalkapalloa ja näin (...) mut se meni siihen, että mä hetken aikaa
9. jaksoin sitä mut kun alko pelit ja muut niin se meni siihen, että
10. mä jossain maalin takana tein hiekkakakkuja ja
11. S: mmmm
12. A: tää on ollut jo silloin kun mä oon ollut joku viiden vanha (...)
13. S: mmmm
14. A: sit mä oon kokeillut koripalloo, jääkiekkoo, salibandyä, kaik-
15. kea ainut, mitä mä jaksoin pidempään oli (...) pelasin koripalloa
16. joukkueessa Mansen Pomppu ((nimi vaihdettu)) puolitoista
17. kautta, kun mulla meni hermo valmentajaan
18. S: ymmm
19. A: se sai koripallon nenilleen ja nenä auki ja mä lähin ovet
20. paukkuen pois sieltä
21. S: mmm
22. A: ei, ei se (...) jotenkin se ohjattu juttu, ohjattu ja sellainen
23. säännöllinen
24. S: mmm
25. A: rutinoitunut harrastus niin ku sovi
26. S: mmmm
27. A: ei sovi, jotenkin sillai (...) sitä tekee sitä juttua, mistä tykkää
28. tehä, sitä tekee silloin kun sitä haluaa tehä
29. S: ymmm (...) niin - niin (...) mites koulussa? Näkyykö se siellä?
30. A näkyy myöskin.
31. S: joo
-
32. S: niin, niin...miten sä näät tän Startissa käymisen, jos tavallaan
33. tommonen säännöllinen käyminen on hankalaa ylipäätään?
34. A: ei se (...)
35. S: mmm
36. A: sanotaan että tänne ei oo (...) siis sellasta (...) sellasta painetta
37. S: mmmmm

Tässä esimerkissä huomaamme, miten Starttivalmentaja kerää tietoa asiakkaan kokemuksista lähettämällä kutsun kertoa itsestään ja tarkemmin suhtautumisesta säännönmukaiseen toimintaan. Hän aloittaa asiakkaan lapsuudesta (rivi 1-3, 5) ja kysyy lisää asiakkaan kokemuksista säännönmukaisesta toiminnasta liittyen koulukokemuksiin (rivi 29). Asiakas vastaa kaiken aikaa Starttipajavalmentajan kutsuihin suoraan kertomalla kuinka asia hänen kokemuksensa mukaisesti on. Havaittavissa on asiakkaan vastauksissa yksittäisiä epäröintejä, (esimerkiksi riveillä 6, 8 ja 12), joihin Starttipajavalmentaja vastaa kannustavilla jatkokutsuilla (rivit 11, 13, 18, 21, 24 ja 26). Asiakkaan on näin helpompi jatkaa siitä asiaansa eteenpäin. Lopulta Starttipajavalmentaja kokoaa yhteen kuulemansa ja esittää asiakkaalle selkeän kysymyksen siitä, miten asiakas näkee Starttipajalla käymisen mahdollisena (rivit 32-33). Starttipajavalmentaja perustaa kysymyksensä siihen, mitä asiakas on aikaisemmin kertonut. Starttipajavalmentaja on lähettänyt kutsun asiakkaalle, jossa hän pyytää asiakasta peilamaan aikaisemmat puheet nykyhetkeen. Asiakas vastaa kutsuun suoraan eli oman kokemuksensa mukaisesti, ettei ”Starttiin ole painetta tulla”, tosin epäröinnin kautta (rivi 34 ja 36).

Nummenmaan (2005, 97) mukaan ohjauksessa onkin oleellista juuri uuden näkökulman tuominen ohjattava tilanteeseen. Jos pitäydytään ainoastaan ohjattavan näkökulmassa, ohjauksella ei ole paljon annettavaa. Nummenmaa käyttää käsitettä konfrontointi eli vastakkainasettelu: ohjaaja yhteenvedon kautta esittää asian niin kuin se hänelle näyttäytyy.

Myös otteessa seitsemän on nähtävissä ohjaajan kaksikin kutsua peilaukseen. Ohjauskeskustelussa on keskusteltu pitkästi huumeiden käytöstä ja nuori on kuvannut monin eri sanakäantein ja adjektiivein tuntemuksiaan kannabiksesta.

OTE 7

1. S: mut eiks se oo myös pelottavaa, jos sillä on noin iso merkitys
2. sulle? Siis jos mä mietin, että vaikka että alkoholi, jos ajattelen
3. nyt vaikka, että ihanasti kalja kimaltelee tai ikinä mitä tekis
4. mielikin, niin eiks ole aina lähellä sitä vaaraa, että se kääntyy

5. ongelman puolelle, jos sillä on noin iso merkitys
6. A: mmm (...) siis (...) ööööö (...) ongelman puolelle? En tiedä
7. S: niin, että se niinku tavallaan, jotenkin (...) napsahtaa vähän
8. päälle, jää ryyppy päälle tai (...)
9. A: kyllä niin ku on (...)
10. S: tai jää pilvi päälle
11. A: joo, siis on niin tapahtunut, on, on
12. S: niin
13. A: pilvi on jäänyt päälle, en mä sitä
14. S: mmmm
15. A: missään nimessä kiellä
16. S: mmmmm
17. A: se on jäänyt päälle, mutta tota (...) onneks
18. S: millä sä sen hallitset? Millä pidät sen niin ku että (...)
19. A: mua on aika paljon hallinnut ulkopuoliset tekijät tässä
20. S: mm
21. S: mm
22. A: siis varsinkin rahattomuus
23. S: mm
24. A: rahattomuus on iso, se on iso juttu, joka niin ku
25. S: mmm
26. A: rajottaa tätä hommaa
27. S: mm

Otteessa seitsemän Starttipajaohjaaja kutsuu asiakasta peilaamaan omaa päih-teiden käyttöä siitä näkökulmasta, minkä merkityksen asiakas sille antaa (rivit 1-5). Tullakseen lähemmäksi nuoren kokemusmaailmaa, ohjaaja käyttää keino-na oman itsensä käyttämistä esimerkkinä (vertaus kaljan kimmellyksen ihan-nointiin, rivillä 3). Nuori vastaa peilauskutsuun ensin epäröiden, ikään kuin ei olisi oikein ymmärtänyt kutsua (rivi 6) toistamalla valmentajan sanat ”ongel-man puolelle?” Nimitän tätä kutsuun vastaamisen muotoa *kutsun tarkennukseksi*. Kun ohjaaja lähtee selvittämään tarkoitusperiään, nuori myöntää päih-teiden käytön eli hän hänen kutsuun vastaamisensa on lopulta myöntävä, jonka *nimi-tin myönteiseksi vastaamiseksi*.

Keskustelun edetessä ohjaaja tekee uuden kutsun peilaukseen rivillä 18 kysyessään, miten nuori hallitsee päih-teidenkäytön. Mielenkiintoista on pei-lauskutsun sanavalinta: ohjaaja ei kyseenalaista hallitseeko nuori päih-teiden-käytön vaan kysyy, *miten* nuori hallitsee sen. Ohjaustilanteessa on kyseessä al-

kuhaastattelu, joten Starttipajavalmentajalla ei vielä voi olla käytännön kokemusta siitä, miten runsasta lopulta on nuoren päihteidenkäyttö. Kutsussa on kuitenkin lähtökohtaisesti positiivinen lataus siihen, että nuori hallitsee päihteidenkäytön, ainakin jollakin tasolla. Kiinnitin kuitenkin huomiota, että ennen kutsun lähtöä, nuori ehtii sanomaan ”onneks” (rivi 17), mikä saattaa antaa signaalin Starttipajavalmentajalle ajatuksesta, että vaikka huumeiden käyttö onkin aktiivista, se ei ”onneks” ole vielä tässä kohtaa aiheuttanut suurempaa ongelmaa. Tähän peilauskutsuun kutsuun nuori vastaa suoraan, miten ulkopuoliset tekijät auttavat hallitsemaan päihteidenkäyttöä (rivi 19, 22).

OTE 8

1. A: että kun kattoo niin ku kavereita, jotka on koko ikänsä, tai no
2. kauanko on polttanut, niin on pitänyt sen sellaisena viikonlop-
3. pupolttamisena (...) niinku jos arkisin polttaa, niin ihan vähän,
4. ennen nukkumaanmenoa vähäsen, että ei sitä mitä mä tein,
5. että kun mä aamulla heräsin, niin
6. ekana mielessä
7. S: mm
8. A: että kahvit tippumaan, # valmiiks
9. S: mm
10. A: ja parvekkeelle nautiskelemaan, niin ku aamusta iltaan
11. S: mmmm
12. A: monta viikkoa putkeen
13. S: mitä sä pakenit? Miks?
14. A: en mä saanut oikeen, en mä oikeen tiedä (...)
15. S: mmm
16. A: (...) mitähän mä pakenin?
17. S: tai yleensä siis (...) sen takia mä sanoin, kun yleensä, jos halu-
18. aa sekoittaa päänsä aineella kuin aineella
19. A: mutta siinä mulla ei ollut mitään, että en mä sinänsä niinkuin
20. halunnut sekoittaa päätäni vaan se oli alkuun ehkä (...) se oli
21. semmosta, salasta ja (...)
22. S: mmm

Otteessa 8 on edelleen kyse ohjaajan kutsusta peilaukseen. Ensin nuori kertoo huumeiden käytöstään, mikä oli hänen mielestään aktiivisempaa kuin muilla hänen kaveripiiriin kuuluvilla (rivit 1-10). Tähän Starttipajavalmentaja lähettää

uuden, tarkennetun peilauskutsun: mitä nuori pakeni tolkuttomalla aineiden käytöllä (rivi 13)? Kutsu selkeästi hämmentää nuorta, hän vastaa ensin, ettei oikein tiedä, mitä hän pakeni (rivi 14). Nimitin tämän kutsuun *epäsuorasti vastaamiseksi*. Tämän jälkeen nuori tarkentaa kutsun (rivi 16) ja aivan kuten kävi edellisessäkin otteessa, hän toistaa valmentajan käyttämiä sanoja täsmällisesti: ”Mitä pakenin?”. Kutsun tarkennus aiheuttaa valmentajassa tarpeen ilmaista asia paremmin ja hän lähteekin perustelemaan tarkoitustaan pakenemisen teoriolla. Starttipajavalmentaja lähetti kutsun ehdotuksen todellisuudesta pakene- misen päihteiden käytön syyksi. Tämän kutsun nuori kuitenkin hylkää riveillä 18 ja 19 ja tarjoaa rivillä 21 päihteiden käytön syyksi jännittävyyden. Tämä sama ilmiö oli havaittavissa myös aikaisemmin kutsun kertoa tunteista kohdassa: silloinkin ohjaaja lähetti kutsun ehdotuksen sopivasta tunteesta (karu), jonka asiakas kuitenkin hylkäsi. Tosin siinä kohdassa hän ei lopulta vastannut kutsuun suoraan, toisin kuin tässä.

5.4 Kutsu motivointiin

Aineistostani löytyi myös kutsuja, joissa Starttipajavalmentaja kutsui asiakkaan motivoimaan itseään. Otteessa 9 näemme, kuinka asiakas vaikuttaa puheidensa perusteella olevansa jo lähtökohtaisesti motivoitunut Starttipajalla käymiseen (rivi 1-3) perustellessaan pajan hyviä puolia. Siitä huolimatta Starttipajavalmentaja lähettää nuorelle *kutsun motivointiin* (rivi 5-6) siinä, että pajalla voi harjoitella säännöllisessä toiminnassa käymistä. Asiakas vastaa kutsuun myönteisesti (rivit 7 ja 9).

OTE 9

1. A: ja näin niinku (...) toi on semmoinen. Tänne on helppo tulla
2. tää on lähellä ja tietää, että täällä on mielekästä tekemistä ja näin
3. S: mmm
4. A: nii, tää on ok.
5. S: niin ja täällähän voi harjoitella sitä sen siedättämistä, että käy
6. jossain säännöllisesti

7. A: niin
8. S: niin sitähan varten periaatteessa tää paikka on olemassa
9. A: jep, kyllä

OTE 10

1. A: (...) tai siis mua kiinnostaa äärettömän paljon esimerkiksi sa-
2. vityöt
3. S: mmmm
4. A: savityöt, grafiikantekeminen – ne on niin ku sellasia juttuja.
5. Mulle jäi tosi hyvin mieleen yläasteelta varsinkin linolevygra-
6. fiikka, mä tykkäsin siitä tosi paljon
7. S: okei, me ollaa täällä tehty ja tehdään. Meille tulee saviduuni
8. A: okei
9. S: elikkä pääset kokeileen niitä
10. A: joo, kyllä ihan hieno homma
11. S: hyvä
12. A: ja sitten just kangas, kangaspaino
13. S: mmm
14. A: mitä mä oon kans miettinyt, miettinyt pitkään (...)
-
15. A: mutta nekin on niinku ajatuksentasolla ett, kyllä varmaan
16. jossain sain pääsee niitäkin treenailemaan
17. S: täällä tehdään sitäkin myös kesällä
18. A: joo
19. S: [nauraa] nää kaikki on meillä suunnitelmissa
20. A: hyvä homma
21. S: luettelet juuri meidän kesän suunnitelmat tässä nyt samoin
22. tein
23. A: noni, sehän on ihan hyvä sitten [hymähtäen]
24. S: me ollaan suunniteltu tää ihan sua varten
25. A: noni, tulin oikeeseen paikkaan sitten

Otteessa 10 havaitaan, kuinka nuori ilmaisee omia mielenkiinnonkohteitaan valmentajalle (rivit 1-2, 4-6). Starttipajavalmentaja lähettää kutsua motivointiin nuorelle kertoessaan, että juuri näitä asioita, mistä nuori on kiinnostunut, tul- laan Starttipajalla tekemään tulevan kesän aikana. Ohjaaja antaa vaikutelman, että pajalla kannattaa nyt käydä, sillä siten pääsee mielekkään puuhan pariin kesän ajaksi. Nuori vastaanottaa kutsun jälleen myönteisesti sanomalla ”hyvä homma, tulin oikeaan paikkaan.”

Aikaisemmissa diskurssianalyttisissä tutkimuksissa on pohdittu, mitä merkitsee asiakkaan motivoinnista seuraama pelkkä myötäily. Suoninen (2000, 85) epäilee omien tutkimuksiensa valossa, että mikäli neuvonannon jälkeen asiakas pitäytyy pelkästään minimaalisessa myötäilyssä, ei voida täysin tietää, miten viesti on lopulta mennyt perille ja kyseessä voi olla jopa asian vastustus, joka vain verhotaan näennäiseen myönteisyyteen. Myös Juhila (2000, 122) on samoilla jäljillä pohtiessaan, onko passiivinen hyväksyntä lopulta vastustamista, kun asiakasta kehoitetaan itserefleksiivisyyteen.

5.5 Kutsu huumoriin

Nauhoittamani ohjauskeskustelun vuorovaikutus sisälsi aika ajoin myös huumoria. Aineistostani huomasin, että *kutsut huumoriin* otettiin aina vastaan ja niihin vastattiin takaisin huvittuneisuudella, naurulla tai lisähuumorilla. Mikäli kutsun vastaanottaja vastaanotti huumorin vastaten siihen lisähuumorilla, nimitän sitä *vastakutsuksi*.

Tähän mennessä esittämiäni kutsuja esitti ainoastaan Starttipajavalmentaja asiakkaalle. Se on ohjauksen prosessiin sisään koodattu ominaisuus, että ohjaaja on kiinnostunut ohjattavastaan eikä päinvastoin. Kutsu huumoriin oli kuitenkin poikkeus, sillä sitä saattoi myös asiakas lähettää Starttipajavalmentajalle.

Huumorilla on iso vaikutus luottamuksellisen ja arvostavan ilmapiirin luomisessa. Sillä voidaan murtaa jännitystä vuorovaikutuksen alussa ja sillä voidaan luoda vaikeisiin asioihin vähän kevyempi tunnelma. Ohjauskeskusteluissa huumori on kuitenkin vaikea laji ja se onnistuukin parhaiten silloin, kun osapuolten vuorovaikutus sujuu. Huumorissa on myös riskinsä. Toinen ei välttämättä lähdekään mukaan tai ei ymmärrä koko vitsiä. Riski kuitenkin kannattaa useimmiten ottaa, sillä se vapauttaa tunnelmaa, luo yhteenkuuluvuuden tunnetta ja lisää luottamusta. Suoninen (2000, 75) myös painottaa, että huumorin kautta asiakkaalla on mahdollisuus halutessaan häivyttää pulmallisia tilanteita elämässään.

OTE 11

1. A: niin tota (...) se kotiympäristö, varsinkin tänne Tampereelle
2. muuttaessa, se muuttu, muuttu sillai, ett ne ((asiakkaan
3. vanhemmat)) on tosi semmosia, ne on todella siis, vois sanoa
4. tuulipukukansaa (...) sellasta sauvakävelijää
5. S: [hymähtelee]
6. A: zumba
7. S:[kikattaa]
8. A: porukkaa oikeesti [huvittuneena]
9. S: [nauraa]
10. A: tota
11. S: tulee heti sellainen mielikuva
12. A : joo [nauraen]
13. S: kahina käy
14. A: kahina käy, kyllä [hymähdellen]
15. S: [nauraa] joo -o

Otteessa 11 huomaamme, miten asiakas kutsuu Starttipajavalmentajan yhteiseen huumoriin kuvaillessaan vanhempiaan (rivit 1-4). Starttipajavalmentaja ottaa kutsun vastaan nauraen (rivit 5, 7 ja 9). Starttipajavalmentaja lähettää vastakutsun asiakkaalle heittämällä ajatuksen kahisevista tuulihousuista ja onnistuukin saamaan asiakkaan huvittumaan (rivit 12 ja 14).

Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 40) mukaan vitseillä on oma logiikkansa ja niiden voima perustuu usein normien rikkomiseen, kuten otteessa 12 tapahtuu:

OTE 12

1. A: äitille ei voinut sanoa mitään koskaan, ei voinut pyytää ra-
2. haa
3. S: mmmm
4. A: no tietenkin se on aika normaalia että
5. S: mmmm
6. A: että asiakas suojelee esikoistaan
7. S: mmmm
8. A: kolmetoistavuotiaana lähtee viikonloppuna bilettään
9. S: mmmm, varmaan ihan ymmärrettävää...äiti, mä lähen nyt
10. vähän kaljaa ja röökiä, että annatko mulle rahaa
11. A: niin, niin
12. S: [nauraa]

13. A: vippaa pari kymppiä, mä lähen kartsalle räkiin
 14. S: [nauraa] niin
 15. A: niin tota, nyt mä ymmärrän sen meidän äidin
 16. S: mmmm
 17. A: suhtautumisen asiaan
 18. S: mmmm

Otteessa 12 on lähetetty kutsua huumoriin molemmin puolin. Nuori aloittaa ensin kertomalla äidistään, jolta ei voinut oikein pyytää mitään (rivi 1). Kun nuori mainitsee ymmärtävänsä äidin huolenpidon siitä, ettei kolmetoistavuotiaan ole soveliasta vielä juhlia viikonloppuisin, lähtee Starttipajavalmentaja keventämään keskustelua hassuttelemalla ajatuksella siitä, mitä jos äiti olisikin kannustanut nuorta jo siinä iässä "bilettämään" (rivit 9-10). Ohjaaja on lähettänyt kutsun huumoriin ja nuori on heti valmis jatkamaan hassuttelua (rivi 13) jatkamalla ajatusta pidemmälle, eli hän on tullut samalla lähettäneeksi vastakutsun ohjaajalle, joka saa valmentajan nauramaan.

OTE 13

1. S: okei (...) uh (...) käytätkö mitään terveyspalveluita säännöllisesti?
2. A: sesti?
3. A: mitä, mitä toi meinaa?
4. S: esimerkiksi, käytä nyt jossain säännöllisesti juttelemassa tai missään
5. onko sulla mitään...?
6. A: en
7. S: ei mitään tämmöstä
8. A: ei oo mitään, en usko...että
9. S: et ainakaan tiedä käyväsi
10. A: joo, en tiedä käyväni [naurahtaen]
11. S: [nauraa]

Edelleen otteessa 13 voi huomata, kuinka Starttipajavalmentaja lähettää kutsun huumoriin nuorelle. Ohjauskeskustelussa valmentaja tiedustelee alkulomakehaastattelun kysymysten viitoittamana asiakkaan terveyspalveluiden käytöstä. Kun nuori on jo vastannut kysymykseen (rivi 7), että sellaisia hän ei käytä, hän jääkin jostakin syystä empimään vastaustaan (rivi 9). Tämä saa valmentajan

heittämään kutsun huumoriin sanomalla ”et ainakaan tiedä käyväsi”, mikä saa nuoren nauramaan ja tarttumaan tilanteeseen toistamalla ”joo, en tiedä käyväni” (rivi 11).

5.6 Kutsu yhteisten kokemusten jakamiseen

Joitakin kertoja keskustelun aikana Starttipajavalmentaja teki aloitteita siihen, että hän avautui omasta elämästään, mikä liittyi oleellisesti nuoren kokemusmaailmaan. Näissä hetkissä työntekijän ja asiakkaan roolit hetkeksi keikahtavat toiseksi. Oteessa 14 asiakas on valitellut pitkään jatkuneita selkäkipuja, joille ei ole oikein tuntunut löytyvän syitä huolimatta hyvinkin mittavista tutkimuksista.

OTE 14

1. S: tuntuuko, että niin kuin puukolla vedettäis? Niin ku taval-
2. laan, että tippuu jalka alta
3. A: joo, vähä sillai joo (...)
4. S: no, sit se issias, huonot selkä- ja vatsalihakset
5. A: joo, se voi olla hyvin todennäköistä, koska mä en oo koskaan
6. mitään salitreeniä tehnyt tai koskaan mitään muutakaan
7. S: joo. Mulla siis kans, ja muistan joskus nuorempana, kun sii-
8. vosin paljon ja olin kans tämmösessä asennossa
9. A: ymmmm
10. S: ja sama vaiva tuli ja
11. A: joo
12. S: siis tosi kivulias
13. A: ja sit välillä tuntuu niin ku että mikä on se asento
14. S: mmm
15. A: kun sitten jää (...) ja sitten joutuu vetään itensä sillai, joten
16. kin nostamaan ylös sillai jännästi (...)
17. S: okei

Oteessa 14 nuori on ensin valitellut selkävaivojaan ja Starttipajavalmentaja yrittää arvailla, miten kivuliaita selkäkivut ovat olleet. Rivillä 7- 8 Starttipajavalmentaja lähtee kertomaan myös omista selkävaivoistaan, jotka liittyvät hänellä

nuoruudessaan siivoustyöhön. Hän siis *kutsuu* asiakasta *yhteisen kokemuksen jakamiseen*. Asiakas lähtee sujuvasti kuuntelemaan ja antaa jatkokutsuja (rivillä 9 ja 11), mikä ei kuitenkaan ole varsinainen kutsuun vastaus. Hän ei selkeästikään innostu tämän enempää ohjaajan kokemuksista eikä lähde tekemään sen tarkempia jatkokysymyksiä. Mielenkiintoista on se, miten rivillä 13 asiakas jatkaa omaa kokemustaan sujuvasti täysin ohittaen valmentajan kokemukset eikä mitenkään ota kantaa Starttipajavalmentajan rivillä 12 kertomaan kivuntunteeseen. Nimitän tätä reagointia *kutsun sivuuttamiseksi*, mikä ei ole täysin sama asia kuin kutsun hylkäys. Kutsu otetaan sivuuttamisessa jatkokutsuilla vastaan, mutta lopulta asiakas ei kuitenkaan tartu kutsuun mitenkään. Työntekijä myös aistii tämän eikä tarjoile omia kokemuksiaan tai ajatuksiaan tästä eteenpäin.

Myös seuraavassa otteessa on samanlaisesta vuorovaikutusprosessista kyse:

OTE 15

1. A: ja mun isä polttaa tupakkaa, on polttanut kaksykot
2. S: mmm
3. A: kuus vuotta ja tota silläkin alkaa olla keuhkohtaumataudin
4. merkkejä ja tälläsiä
5. S: mmm
6. A: niin tota (...) kyllä tässä jotain päätöksiä täytyy sen asian
7. eteen tehdä
8. S: mmm
9. A: jotain konkreettistakin, mutta hyvin pitkälti vielä ajatuksen
10. tasolla. En mä tiedä, oonko mä valmis kokeileen sitä ihan tosis-
11. sani
12. S: mmm (...) niin ja mä ite jotenkin tupakanpolton lopettaneena
13. mä tein sitä ajatustyötä yli puoli vuotta
14. A: mmm
15. S: ja sit mä vaan päätin, että kun mä tein siin, et sit kun mä
16. täytin (...) en mä ees muista paljon mä täytin, mutta olin joka
17. tapauksessa polttanut kaksikymmentä vuotta
18. A: joo
19. S: ja tavallaan että (...) mutta se on pitkä prosessi
20. A: joo
21. S: ja se on tosi vaikee kun on semmoinen
22. A: jep

- 23. S: tapa
- 24. A: Mullakin oli niin ku se, että mä oon alkanut polttamaan
- 25. punaista tupakkaa ja aski päivässä
- 26. S: mmm

Otteessa 15 asiakas avautuu tupakanpoltostaan ja siitä, että hän haluaisi lopettaa sen epäillen kuitenkin kykyjensä (rivit 6-7, 9-11). Starttipajavalmentaja lähete asiakkaan pohdintoihin mukaan jakaen oman kokemuksensa tupakanpolton lopettamisesta. Jälleen asiakas lähettää jatkokutsuja työntekijälle (rivit 14, 18, 20), mutta ei tee kuitenkaan mitään tarkentavia kysymyksiä vaikkapa siitä, mitkä tekijät auttoivat aikoinaan Starttipajavalmentajaa pääsemään eroon tupakoinnista. Asiakas myös sujuvasti jatkaa omasta tupakanpoltostaan eikä puheellaan ota kantaa mitenkään Starttipajavalmentajan avautumiseen ja yhteisen kokemuksen jakamiseen.

5.7 Yhteenveto

Olen tässä tutkimuksessani tutkinut ohjauksen vuorovaikutusta Nuorten Starttipajalla. Aineistoni koostui yhdestä suhteellisen pitkstä nauhoitetusta keskustelusta, joka käytiin Starttipajavalmentajan ja asiakkaan välillä. Tarkoitukseni oli keskittyä erityisesti siihen, miten vuorovaikutus rakentuu asiakkaan ja Starttipajavalmentajan välille. Tutkimustehtäväni oli tutkia erityisesti erilaisia keskustelun avauksia eli kutsuja ja niihin vastaamisia. Löysin aineistostani seitsemän erilaista kutsua, jotka ovat kutsu kertoa itsestä, kutsua kertoa tunteista, kutsun ehdotus, kutsu peilaukseen, kutsu motivointiin, kutsu huumoriin ja kutsu yhteisten kokemusten jakamiseen. Kutsut lähetti aina Starttipajavalmentaja lukuun ottamatta kutsua huumoriin, jonka myös asiakas saattoi lähettää Starttipajavalmentajalle.

Esitettyihin kutsuihin toinen osapuoli vastasi aina jollakin tavalla. Löysin yhdeksän kutsuun vastaamisen muotoa. Pääsääntöisesti kaikkiin kutsuihin vastattiin suoraan kutsun mukaisesti (suora vastaus tai myönteinen vastaus), mut-

ta myös epäröintiä esiintyi, erityisesti vastaamisen alussa. Kutsuun saatettiin vastata myös epäsuorasti tai kutsu saatettiin hylätä. Joskus kutsut kierrettiin vastaamalla siihen jotakin muuta. Myös vastakutsua, kutsun tarkennusta ja kutsun sivuuttamista käytettiin vastaamismuotoina kutsuihin.

Jatkokutsua käytettiin aktiivisesti, erityisesti Starttipajavalmentajan taholta. Jatkokutsulla Starttipajavalmentaja kehottaa yksinkertaisella myötäilyllä asiakasta jatkamaan. Jatkokutsua käytettiin ennen kaikkea silloin, kun alkupe räiseen kutsuun vastattiin epäröinnillä. Jatkokutsuja käytettiin kuitenkin läpi koko aineiston aktiivisesti. Jatkokutsu näyttäytyi merkityksellisenä kutsuna, sillä ilman sitä vuorovaikutus olisi saattanut mutkistua.

Olen koonnut seuraavalle sivulle taulukkoon 2 yhteenvedonomaisten koonnin erilaisista kutsuista ja niihin vastaamisista. Olen selvennyksen vuoksi purkanut auki jokaista lähetettyä kutsua konkreettisilla ilmauksilla. Jatkokutsu on merkitty kutsujen keskelle osoittamaan sitä, miten se sijoittuu erilaisten kutsujen välimaastoon merkityksellisenä vuorovaikutuksen ylläpitäjänä.

Taulukosta näkee, miten epäröintiä esiintyi useankin kutsun yhteydessä. Taulukosta näkee myös, että joitakin muita kutsuun vastaamisia käytettiin vain yhden kutsun kanssa, kuten esimerkiksi kutsu hylättiin ainoastaan kutsun ehdotuksessa tai kutsua tarkennettiin ainoastaan kutsussa peilaukseen. Kutsua ei kierretty muissa kutsuissa kuin kutsussa kertoa tunteista. Myös vastakutsua käytettiin ainoastaan kutsussa huumoriin. On toki luontevaa, että juuri kutsussa huumoriin vastataan siihen vastakutsulla, mutta esimerkiksi kutsua olisi voinut tarkentaa luontevasti muissakin kutsuissa kuin ainoastaan kutsussa peilaukseen tai kutsu olisi voitu hylätä myös muissakin kutsuissa kuin ainoastaan kutsun ehdotuksessa, mutta näin ei kuitenkaan tehty aineistoni perusteella. Kutsuun motivoinnista vastattiin jokaisella kerralla myönteisesti ja kutsu peilaukseen sai eniten erilaisia vastausvaihtoehtoja.

TAULUKKO 2. Erilaiset lähetyt kutsut ja niihin vastaamiset.

LÄHETETYT KUTSUT		KUTSUIHIN VASTAAMISET
Kutsu kertoa itsestä <ul style="list-style-type: none"> - suora kysymysmuoto - aiheina mm. kuulumiset yleisellä tasolla tai johonkin tiettyyn asiaan, esim. päihteet, asuminen 	JATKOKUTSU	Epäröivä vastaus Suora vastaus
Kutsu kertoa tunteista <ul style="list-style-type: none"> - suora kysymys tunneverbillä 		Epäröivä vastaus Kutsun kiertäminen Suora vastaus
Kutsun ehdotus <ul style="list-style-type: none"> - tulkinta tunteista 		Kutsun hylkäys
Kutsu peilaukseen <ul style="list-style-type: none"> - kysymysmuoto - asioiden vastakkainasettelu 		Epäröivä vastaus Suora vastaus Myönteinen vastaus Kutsun tarkennus Epäsuora kutsuun vastaus
Kutsu motivointiin <ul style="list-style-type: none"> - syy – seuraus – suhteen toteamus - hyötynäkökulma 		Myönteinen vastaus
Kutsu huumoriin <ul style="list-style-type: none"> - toisto - mukana nauraminen 		Vastakutsu
Kutsu yhteisten kokemusten jakamiseen <ul style="list-style-type: none"> - omien kokemusten muistelu 		Kutsun sivuuttaminen

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni perusteella voidaan todeta, että Starttipajavalmentaja on ohjausprosessin asiantuntijana päävastuullinen erilaisten kutsujen lähettämisestä ohjaustilanteessa ja asiakas tuo oman panoksensa vuorovaikutukseen vastaanottamalla kutsuja hänelle ominaisella tavalla. Tämän jälkeen Starttipajavalmentaja mukauttaa oman toimintansa asiakkaan kutsuun joko esittämällä uuden kutsun, jatkokutsun tai vastakutsun. Näihin kutsuihin asiakas jälleen vastaa. Lopulta erilaiset kutsut ja niihin vastaamiset limittyvät ja ketjuuntuvat vuorovaikutuksessa.

Epäröintiä esiintyi useimpien kutsujen vastaamismuotona. Tämä saattoi selittyä sillä, että asiakas vasta mielti, mitä aikoo sanoa ja miten asettaa sanansa. Toisinaan saattoi kutsun esittäminen olla hieman epäselvä nuorelle, joten hän ehkä jäi miettimään, mitä ohjaaja lopulta tarkoittaa: mitä ikään kuin kuuluisi vastata? Hän saattoi myös arvioida, haluaako kertoa ylipäänsä asiaansa Starttipajavalmentajalle. Myös suoraa vastausta esiintyi useissa kutsuissa, mikä kertoo siitä, että asiakas otti kutsun vastaan avoimesti ja lähti vastaamaan kutsun mukaisesti.

Kutsu kertoa tunteista ja kutsu peilaukseen saivat eniten erilaisia kutsuun vastaamisen muotoja, mikä näyttää mielenkiintoiselta. En voi tietää varmaksi, mistä lopulta on kyse, mutta aineistoni tulokset herättivät minussa ajatuksia siitä, että esimerkiksi tunteista puhuminen voidaan kokea hankalaksi yhden ohjauskeskustelun puitteissa, etenkin kun se oli ensimmäinen kontakti nuoren ja Starttipajavalmentajan välillä. Voi myös olla, että asiakas ei välttämättä muistanut, miltä hänestä tuntui jokin lapsuudessa tapahtunut yksittäinen asia tai voi olla muita syitä, miksi asiakas ei saanut yhteyttä omiin tunteisiinsa.

Kutsun sivuuttamista nuori käytti ainoastaan kutsu yhteisten kokemusten jakamiseen kanssa. Sen voi tulkita johtuvaksi monestakin seikasta: ehkä asiakas on sisäistänyt institutionaalisen keskustelun käsikirjoituksen siten, ettei siinä ole tarkoitus puhua työntekijän asioista, niissä voidaan korkeintaan piipahtaa. Asiakas voi myös olla kohtelias eikä lähde siksi utelemaan valmentajan selkä-

vaivoista tai tupakanpolton lopettamisen vaikeuksista enempää. Voihan myös olla, että asiakasta ei lopulta edes kiinnosta tässä kontekstissa työntekijän selkävut tai onnistunut tupakanpolton lopettaminen.

Omasta ohjauskokemuksestani tiedän, että asiakkaat voivat suhtautua hyvin erilaisilla tavoilla työntekijän avauksiin omista kokemuksista. Jotkut lähtevät hyvinkin seikkaperäisesti tekemään tarkentavia kysymyksiä, mikä voi olla liian pitkälle vietyä hiukan tukalaakin. Olen kuitenkin huomannut, että niin harkittuja kuin omat avautumiseni ovat omassa ohjaustyössäni olleetkin, ne ovat usein rakentaneet ja vieneet tilannetta edullisella tavalla eteenpäin. Minun ja asiakkaan välille on syntynyt jokin yhteinen kokemus, jonka me molemmat olemme kokeneet, vaikka kumpikin meistä hyvin yksilöllisesti ja omalla, ainutlaatuisella tavallaan. Uskon myös siihen, että työntekijän raottaessa oman persoonallisuutensa verhoa, hän alkaa näyttäytyä ohjattavalle enemmän inhimillisenä ihmisenä ja ohjaussuhde saa tasa-arvoisemman otteen. Vuorovaikutuksessa ovat kaksi inhimillistä ihmistä, joille molemmille on tapahtunut samanlaisia asioita.

Vehviläisen (1999) tutkimuksessa ohjauksen vuorovaikutuksesta yksi tutkimustulos oli se, että ohjaus on pääasiallisesti neuvontaa. Vehviläinen myönsi, ettei hänen aineistostaan voi tehdä suoria johtopäätöksiä nuorista asiakkaista, mutta hänen mukaansa ohjaajat antoivat erityisen suoria neuvoja ja suorasukaisempia moraaliarvioita erityisesti nuorille asiakkaille. Oman aineistoni valossa Starttipajalla tapahtuva ohjaus ei puolestaan sisältänyt juurikaan neuvontaa eikä moraalisia arviointeja, ellei sitten epäsuoraksi neuvonnaksi lasketa kutsua peilaukseen, jossa asiakasta kehoitetaan pohtimaan tilannetta toiselta kantilta. Tämä johtunee erilaisesta kontekstista ja erilaisesta ohjauksen instituutiosta. Starttipajatoiminta ei asetu työvoimapoliittiselle alueelle, kuten Vehviläisen tutkimia ohjaava koulutus. Näin ollen operoidaan erilaisten tavoitteiden, päämäärien ja osittain erilaisen asiakaskunnankin kanssa. Työvoimapoliittisessa kontekstissa ei esimerkiksi ohjausta voida jatkaa, mikäli asiakkaalla ilmenee akuutti päihdeongelma. Hänet toki varmasti ohjataan hoitoon, mutta työvoimapoliittinen kurssi ja siihen liittyvä ohjaustyö on siltä erää päättynyt. Start-

tipajalla puolestaan päihteiden käyttö on arkipäivää ja nuorten kanssa käydään siihen liittyviä ohjauskeskusteluja avoimesti.

Tutkimuksen arviointia

Eskolan ja Suorannan (1999, 209-212) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on vaikeampi arvioida kuin tilastollisen tutkimuksen, jonka luotettavuusmittareina toimivat validiteetti ja reliabiteetti. Nämä eivät kuitenkaan päde kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuden mittareina. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa luotettavuuden kriteeriksi on noussut tutkija itse, koska hän on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia, jonka tutkija on tehnyt: onko analyysi tehty läpinäkyvästi ja ovatko tutkimustulokset lukijankin puolesta allekirjoitettavissa?

Kuten olen jo aikaisemmin tässä tutkielmassa maininnut, diskurssianalyysiä on verrattu kalastajan työhön. Minä heitin kutomani kalaverkkoni tähän kohtaan järveä ja sain saaliiksi tällaisen saaliin. Joku toinen kalastaja olisi tehnyt toisenlaisen kalaverkon, laittanut verkon toiseen kohtaan järveä ja näin ollen tuloksetkin olisivat olleet erilaisia. Diskurssianalyysissä kuitenkin korostetaan, että sen tarkoituksena ei ole tuoda esiin faktista totuutta maailmasta. Tämä tutkimus on näyte Starttipajalla käydyn ohjauskeskustelun todellisuudesta.

McLeodin (2003, 178) mukaan tutkimuksen yksi kriittisistä kohdista on sen anti käytännölle, joten on hyvä miettiä, mitä hyötyä oli tästä tutkimuksestani. Koska diskurssianalyysi on pitkälti tutkijan tulkinnan varassa, sitä on kritisoitu monestakin eri näkökulmasta. Juhila ja Suoninen (2002, 233- 252) ovat keränneet joukon diskurssianalyysia koskevia kriittisiä arvioita, ja yleisimmillään diskurssianalyysiä on moitittu sen pikkutarkkuudesta ja köyhästä käytännön annista. Miksi tutkia pelkkää kielenkäyttöä ja puhetta? Jos meillä on tuhansia nuoria työttömänä ja kouluttamattomana yhteiskunnassamme, niin eikö heidän tilannettaan pitäisi tutkimuksella auttaa konkreettisemmin? Mikä on lopulta diskurssianalyysin merkitys? Juhila ja Suoninen vastaavat, että diskurssianalyysin tulokulma asioihin on toinen. Ensinnäkään sen tarkoitus ei ole kertoa,

miten asioissa tulisi toimia tai mitä tehdä. Diskurssianalyysi kiinnittää huomiota pieniin, aluksi merkityksettömiltä tuntuviin yksityiskohtiin puheessa juuri sen vuoksi, että se havainnollistaa, tuottaa tietoa ja tekee näkyväksi kielenkäytön tärkeyttä arkisissa ja institutionaalisissa keskusteluissa. On todettu ja myönnetty, että kielen avulla ihmiset rakentavat ja muokkaavat sosiaalista todellisuutta ja että sanoilla on samanlainen voima kuin teoilla, niin silloin voitaneen pääteltävän, että on arvokasta ja tarpeellista tutkia tätä ”voima-ainetta” eli kieltä?

Ehkä eniten diskurssianalyysiä on kuitenkin kritisoitu tieteettömyydestä. Tämän vuoksi tutkijan onkin tehtävä aineiston tarkkaan analysointiin perustuvia tulkintoja kielenkäytöstä ja osoitettava, miten hän on päätenyt tutkimustuloksiinsa eli tulkintoihinsa. Potterin (1996, 125- 140) mukaan tutkijalla on neljänlaisia keinoja vakuuttaa lukija tulostensa tieteellisyydestä. Ensinnäkin analyysissä keskitytään aineiston toimijoiden tulkintaan toistensa puheista ja erityisesti heidän reaktioihin siihen, mitä on ensin kysytty tai sanottu. Tilanne rakentuu keskustelijoiden välille pala palalta, jossa jokaisen palan yhdistää toiseen silta, jonka voi nimetä tulkinnaksi. Toisekseen tutkijan on esiteltävä tuloksiinsa johtanut päättelypolku niin aukottomasti kuin mahdollista, jotta lukijan on mahdollista tehdä omat johtopäätökset ja arvioinnit tutkimuksen vakuuttavuudesta. Kolmanneksi tutkija voi etsiä aineistosta poikkeustapauksia, erityisesti silloin, jos aineistosta on tarkoitus etsiä säännönmukaisuuksia. Poikkeuksellisina näyttyvät kielenkäytön tavat vahvistavat säännönmukaisina esiintyviä tapoja ja näin ollen ne ovat tärkeitä ilmiantajia.

Olen pyrkinyt tutkimuksessani osoittamaan pala palalta rakentuvaa vuorovaikutusta lukuisin eri ottein, joista on nähtävissä, minkälaisia kutsuja lähetetään ja miten näihin kutsuihin vastataan. Lukija voi otteista nähdä, miten olen päätenyt tutkimustuloksiini. Löysin tutkimuksestani useita säännönmukaisia kutsuja, joita Starttipajavalmentaja lähetti ohjattavalle ja säännönmukaisia kutsuihin vastaamisia. Tämän lisäksi löysin myös säännöistä poikkeamia kuten esimerkiksi sen, että ainoastaan kutsua huumoriin lähetti myös asiakas Startti-

pajavalmentajalle. Jotkut kutsuihin vastaamiset esiintyivät vain tiettyjen kutsujen kanssa.

Potterin mainitsema neljäs keino, miten tutkija voi vakuuttaa tutkimuksensa pätevyyttä, on suhteuttaa tulkintojaan aikaisempaan tutkimukseen ja vain sellaisia tutkimuksia kannattaa vertailla toisiinsa, joissa on sama teoreettinen orientaatio ja metodinen pohja. Olen aineistoani esiteltäessä pyrkinyt viittamaan hyvin samantyyppisiin tutkimuksiin ja niiden tuloksiin, mutta aina se ei ollut mahdollista.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan myös arvioida siitä näkökulmasta, että toimin itse ohjaajana ja sillä on voinut olla merkitystä analyysiä tehdessäni. Olen kiinnittänyt huomiota tiettyihin asioihin ja korostanut analyysissä seikkoja, joita ohjastyössä kokematon ei ehkä olisi. Olen perehtynyt ohjausalan kirjallisuuteen työvuosieni aikana ja löytämäni kutsut eivät paljolti poikkeane esimerkiksi Amundsonin (2005, 31- 34) mainitsemista ohjaajan keskeisistä ohjauskeinoista: kuuntelemisesta, peilaamisesta, yhteenvetojen tekemisestä, tiedon jakamisesta, kysymisestä, haastamisesta ja vahvuuksien toteamisesta. Myös McLeod (2009, 178) peräänkuuluttaa tätä tutkimuksen teon kriittistä kohtaa: voivatko teoreettiset mallit sokeuttaa tutkijaa ja estää näkemästä jotain, mitä todella tapahtuu? Reflektiivisyyden nimissä minulla on ollut etukäteistietoa tutkittavasta asiasta ja olen tämän tuonut ilmi johdannosta lähtien avoimesti. Olen pyrkinyt olemaan tietoinen tästä ”hiljaisesta tiedosta”, esiyymmärryksestä, jota minulla on ohjauksesta ja suhtautumaan aineistooni niin objektiivisesti kuin se vain on ollut inhimillisyyden nimissä mahdollista.

Tämän tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös siitä näkökulmasta, miten aitoa oli vuorovaikutus ohjaajan ja ohjattavan välillä. En tarkoita tässä niinkään sitä, olivatko nuoren kertomukset totta vaan lähinnä sitä, sujuiko vuorovaikutus kahden toimijan välillä luonnollisesti, samalla tavalla kuin ilman nauhuria olisi sujunut. Starttipajavalmentaja ja asiakas saivat rauhassa käydä keskustelunsa ilman minun läsnäoloani. Olen myös sitä mieltä, että keskustelun videointi ei olisi tuonut merkittävää lisäarvoa tutkimukselleni, vaikka non-verbaalit ilmeet ja ilmeet jäivätkin katveeseen analysoinniltani. Uskon siihen,

että analysoimani keskustelu on käyty juuri siinä hengessä kuin miten minä sen nauhalta tavoitan. Tästä syystä uskon myös siihen, että keskustelun vuorovaikutus peilasi hyvin paljon aitoa, autenttista keskustelua. Perustan tämän päätelmäni erityisesti siihen, että nuori avautui hyvin seikkaperäisesti arkaluontoisista asioista: esimerkiksi hän myönsi huumeiden viljelyn, myymisen ja oman käytön. Jos nauhuri olisi häirinnyt luottamuksellista keskustelua ja vuorovaikutusta, nuori tuskin olisi tätä niin avoimesti kertonut.

On kuitenkin otettava huomioon, että pelkkä nauhoittaminenkin on vaikuttanut jonkin verran keskustelun ja vuorovaikutuksen kulkuun. Kysyin nauhoituksen päätteeksi Starttipajavalmentajalta, miltä nauhoitus tuntui ja vaikuttiko nauhoitus hänen mielestään vuorovaikutuksen kulkuun. Starttipajavalmentaja myönsi, että erityisesti aluksi hän oli hyvinkin tietoinen nauhurin olemassaolosta, mutta keskustelun edetessä sen tyystin unohti. Starttipajavalmentaja oli kysynyt keskustelun päätteeksi, miltä nauhoitus oli tuntunut asiakkaasta, mutta hän ei ollut maininnut sen olleen häiritsevä tekijä.

Tutkimukseni olen tehnyt tutkimukseen tekoon tarkoitettuja eettisiä ohjeita noudattaen (www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali). Osallistuminen tutkimukseeni oli vapaaehtoista. Vaikka tutkimuksessani analysoin vain yhtä keskustelua, keskusteluja nauhoitettiin enemmän, yhteensä neljältä eri nuorelta. Näin ollen näitä tutkimustuloksia ei voida yhdistää yhteen nuoreen. Pyysin allekirjoituksen tutkimukseen osallistuvilta (liite 1) ja suostumuksessa luvattiin täysi anonymiteetti. En kerännyt missään vaiheessa mitään henkilötietoja ja litteroiduissa pätkissä olen käyttänyt keksittyjä nimiä. Olen vaihtanut kaupunginosien, kavereiden, sosiaalityöntekijöiden ja jopa urheilujoukkueiden nimiä tunnistettavuuden välttämiseksi.

Siirsin nauhoituksen tietokoneen välityksellä tikulle ja hävitin tietokoneelta aineiston siirtämisen jälkeen. Litteroinnin jälkeen tulostin keskustelun paperille ja tuhosin tikun sisällön. Litteroituja papereita olen säilyttänyt kotona lukollisessa kaapissa. Aineistoa on käytetty vain juuri siihen tarkoitukseen, johon se on alun perin tarkoitettu käytettävän eli tämän tutkimuksen tekoon. Pro gradu -työni saatettua loppuun, olen hävittänyt myös kaikki litteroinnit.

Jatkotutkimusaiheet

Jatkotutkimusaiheita miettiessäni jäin pohtimaan erilaisissa instituutioissa käytöjen ohjauskeskustelujen mahdollisia eroavaisuuksia. Tässä tutkimuksen kohteena oli kolmannen sektorin toiminta, ohjaus sosiaalisen kuntoutuksen alueelta. Minkälaisia kutsuja mahdetaan lähettää oppilaitoksissa tai työhallinnossa, jotka ovat viranomaistahoja erilaisine palkkio- ja rangaistussysteemeineen?

Havaitsin myös, että analysoimassani ohjauskeskustelussa on lähtökohtaisesti positiivinen vire: nuori oli vasta aloittamassa Starttipajan ja ohjaaja rakentamassa luottamusta häneen. Jäin miettimään, minkälainen on vuorovaikutus silloin, kun nuoren kanssa joudutaan keskustelemaan luvattomista poissaoloista ja mietitään Starttipajan jatkoa. Minkälaisia kutsuja silloin Starttipajavalmentaja lähettää nuorelle ja kuinka nuori niihin vastaa? Miten vuorovaikutus rakentuu vahvan intervention tilanteissa, joissa keskustelun fokuksena on motivointi käymiseen pajalla ja tekemiseen sitouttaminen, joka ei ole onnistunut toistaiseksi.

Pro gradu- työni lähenee loppuaan ja ympyrä alkaa sulkeutua. Kun aloitin tutkimustani, lähdin tutkimaan ohjauksessa tapahtuvaa vuorovaikutusta. Paneutuminen ohjauksen teoreettiseen kenttään ja oma diskurssianalyttinen pohdinta on tehnyt tehtävänsä: jotain on omassa ajattelussa kehittynyt. Tämän työni kautta olen ymmärtänyt selkeämmin sen, miten ohjaajan käyttämällä kielellä ja tässä tapauksessa kutsujen lähettämiseksi on merkityksensä siihen, miten vuorovaikutus rakentuu. Kutsuihin asiakas myös vastaa aina jollakin tavalla, vaikka ei välttämättä aina kutsun mukaisesti. Toiset kutsut ovat ”kutsuvampia” kuin toiset; joitakin kutsuja mieluummin kierretään tai ne hylätään. Olenkin tullut erityisen tarkkaavaisiksi sille, minkälaisia kutsuja ohjaustyössä lähetän asiakkaalle ja etenkin sille, miten asiakas kutsuihin vastaa.

LÄHTEET

- Amundson, N. 2005. Aktiivinen ohjaus. Opas uraohjauksen ammattilaisille. Juva: Psykologien kustannus Oy.
- Aittola, T. & Raiskila, V. 1994. Jälkisanat teoksessa *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Berger, P.L & Luckman, T. 1994. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Buber, M. 1923. *Minä ja Sinä*. Juva: WSOY.
- Burbules, N.C. 1993. *Dialogue in teaching. Theory and Practice*. New York: Teachers college press.
- Burr, V. 2003. *Social Constructionism*. London: Routledge.
- Clegg, S.R. 1989. *Frameworks of Power*. Great Britain: Cromwell Press Limited.
- Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. 1998. *The Landscape of Qualitative Research. Theories and issues*. London: Sage.
- Eskola, A. 1998. Pienryhmätutkimuksesta keskusteluanalyysiin. Teoksessa A.R. Lahikainen & A-M. Pirttilä-Backman (toim.) *Sosiaalinen vuorovaikutus*. Keuruu: Otavan Kirjapaino, s. 8-20.
- Eskola, A. & Suoranta, J. 1999. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Gergen, K.J. 1997. Social Psychology as social construction: The emerging vision. Teoksessa C. McGarty & S.A, Haslam (toim.) *The message of social psychology*. Cambridge: Blackwell, 113-128.
- Goffman, E. 1967. *Interaction ritual. Essays in Face-to- Face Behavior*. Chicago: Aldine Publishing Company.
- Goffman, E. 2012. *Vuorovaikutuksen sosiologia*. Tampere: Vastapaino.
- Haapamäki, M. 2009. *Sosiaalinen kuntoutus ja asiakkaiden vaikutusmahdollisuudet Koutsi -valmennukseen osallistuneiden kertomana*. Tampereen yliopisto. Sosiaalitutkimuksen laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Haverinen, R., Hinkka, T. & Koivisto, J. 2006. *Kartoittava kirjallisuuskatsaus sosiaalisen kuntoutuksen työmuodoista ja niiden vaikutuksista*. Stakesin raportteja 12/2006. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittä-

miskeskus. <http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/raportit/R12-2006-VERKKO.pdf>. Luettu 5.1.2015

- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1999. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Paula Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Holkeri-Rinkinen, L. 2009. Aikuinen ja lapsi vuorovaikutusta rakentamassa. Diskurssianalyttinen tutkimus päiväkodin arjesta. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen väitöskirja.
- Honkonen-Seppälä, M. 2009. Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kokemuksia henkilökohtaisesta opintojen ohjauksesta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu – tutkielma. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/23048>. Luettu 6.12.2014.
- Hulkko, L. & Tossavainen, P. 2009. Työttömyys ennen ja nyt. Teoksessa Pärnänen, A. & Okkonen, K-M. (toim.) Työelämän suurten muutosten vuosikymmenet. Helsinki: MultiPrint Oy, s. 183-199.
- Johansson, O. 2009. Ohjauskeskustelut – nuorten, vanhempien ja opettajan neuvottelua koulutusvalinnoista ja elämänsuunnittelusta. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitos. Pro gradu-tutkielma.
- Jokinen, A. 2002. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, s. 37-53.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 2002. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, s. 54-97.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen E. 2000. Diskurssiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, s.17-45.
- Jokinen, A., Suoninen, E. & Wahlström, J. 2000. Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali – ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 15-34.

- Juhila, K. 2000. Neuvot ja pulmat lastensuojelukeskuksessa. Miten tavoittaa auttamistyön ydintä? Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 105-129.
- Juhila, K. & Suoninen, E. 2002. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila ja E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, s. 233- 252.
- Juutilainen, P-K. 2003. Elämään vai sukupuoleen ohjausta? Tutkimus opinto-ohjauskeskustelun rakentumisesta prosessina. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu-tutkielma.
- Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoidon diskurssiivisella näyttämöllä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen väitöskirja.
- Kupiainen, K. 2009. Käyttötieto opinto-ohjaajan ohjausajattelun muutoksen kuvaajana. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen väitöskirja.
- Kurri, K. & Wahlström, J. 2000. Moraalien vuorovaikutuksellinen rakentaminen perheväkivalta keskustelussa. Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali- ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 167-188.
- Kuusela, P. 2002. Sosiaalipsykologian maailmahypoteesit. Tieteenalan historia ja sosiaalisen konstruktionismin muodot. Oy UNIpress Ab.
- Komonen, K. 2007. Työpajatoiminta nuorisotyön toimintamuotona. Teoksessa Hoikkala, T. & Sell, A. (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimus/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, s. 429-445.
- Korhonen, S. 2008. Ohjaus siinä sivussa. Työelämässä toimivien ohjaajien kokemuksia sosionomi (AMK) - opiskelijoiden harjoittelun ohjauksesta. Helsinki, Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A tutkimuksia, 20.
- Laakso, K. 2000. Nuorten työpajat ja työpajojen nuoret. Nuorten työpajatoiminta arvioinnin kohteena. Työpoliittinen aikakauskirja 43 (1), 45-52.

- Leinonen, M. 2002. Kohtaako opettaja oppilaansa. Teoksessa P. Sallila & A. Mattila (toim.) Opettajuus muutoksessa. Vantaa: Dark Oy, 17-48.
- Lundán, A. 2009. Kutsu dialogisuuteen – diskurssianalyyttinen tapaustutkimus kasvattajan ja lapsen haasteellisesta vuorovaikutuksesta päiväkodissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen väitöskirja.
- Mannström-Mäkelä, L. & Saukkola, K. 2008. Voimaannuttavan ohjaamisen käsikirja. Helsinki: Yliopistopaino.
- McLeod, J. 2009. An Introduction to counselling. McGraw Hill : Open University Press.
- Männikkö, L. 2004. ”Ei oo kyllä liikaa holhottu”: kasvatustieteen ja aikuiskasvatuksen opiskelijoiden näkemyksiä opintojen ohjauksen suhteesta itseohjautuvuuteen Tampereen yliopistossa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu- tutkielma.
- Mönkkönen, K. 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Nelson-Jones, R. 2007. How to Develop Skilled Clients. London:Sage.
- Nikander, P. 2001. Kenneth Gergen. Konstruktionistinen ja postmoderni sosiaalipsykologia. Teoksessa V. Hänninen, J. Partanen & O-H. Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Tampere: Vastapaino, 275-298.
- Nummenmaa, A.R. 2005. Ohjaus yliopiston opimisympäristöissä. Teoksessa Nummenmaa, A.R., Lairio, M., Korhonen, V. & Eerola, S. 2005. Ohjaus yliopiston oppimisympäristönä. Tampere: University Press.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201306171128h> .Luettu 3.1.2015.
- Ojanen, S. 2006. Ohjauksesta oivallukseen. Helsinki: Yliopistopaino.
- Onnismaa, J. 2003. Epävarmuuden paluu: ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Onnismaa, J., Pasanen, H. & Spangar, T. (toim.) 2000. Ohjaus ammattina ja tieteenalana I. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pakkanen, M. 2002. Dialogisuus opettajaksi kasvamisen haasteena. Teoksessa P. Sallila & A. Mattila (toim.) Opettajuus muutoksessa. Vantaa: Dark Oy, s. 241-263.
- Peavy, V. 1999. Sosiodynaaminen ohjaus. Helsinki: Psykologien kustannus Oy.

- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pekkari, M. 2006. Ohjauskeskustelu nuorten lukio-opintojen ja uran pohdinnan tukena. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Pro gradu - tutkielma. <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6793-0.pdf>. Luettu 6.12.2014.
- Pekkari, M. 2009. Tavoitteellinen ohjauskeskustelu. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Penttinen, L. 2005. Gradupuhetta tutkielmaseminaarissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteellinen väitöskirja.
- Peräkylä, A. 2001. Erwing Goffman. Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. Teoksessa V. Hänninen, J. Partanen & O-H. Ylijoki (toim.) Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjiä. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 347-346.
- Potter, J. 1996. Discourse Analysis and Constructionist Approaches: Theoretical Background. Teoksessa J.T.E, Richardson (toim.) Handbook of Qualitative Research for Psychology and the Social Sciences. The British Psychological Society, s. 125-140.
- Puolimatka, T. 2002. Opetuksen teoria: Konstruktivismista realismiin. Helsinki: Tammi.
- Rekola, J. 2014. Starttaaks? Tarinoita pajalta. Tampere: Hämeen Kirjapaino Oy.
- Renkema, J. 1993. Discourse Studies. An Introductory Textbook. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Romppanen, B. 2005. Ohjauskeskustelu ohjattavan kasvun palveluksessa. Helsinki: Kirjapaino Kyriiri Oy.
- Routarinne, S. 2007. Valta ja vuorovaikutus. Statusilmaisun perusteet. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietokanto. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>. Luettu 03.02.2015
- Schaffer, R.H. 2006. Key Concepts in Developmental Psychology. London: Sage.
- Sinisalo, P. 2000. Ohjauksen ja neuvonnan tutkimuksesta Suomessa. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana I. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. Jyväskylä: PS-kustannus, 190-206.

- Suoninen, E. 1997. Miten tutkia moniäänistä ihmistä? Diskurssianalyttisen tutkimusotteen kehittelyä. Tampereen yliopisto. Akateeminen väitöskirja.
- Suoninen, E. 2000. "Tanssilajit – ja tyyli" asiakkaan kohtaamisessa. Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali – ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Suoninen, E. 2002a. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, s. 17-36.
- Suoninen, E. 2002b. Vuorovaikutuksen mikromaiseman analysoiminen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, s. 101-125.
- Suoninen, E. 2010. Päivittäinen vuorovaikutus. Teoksessa E. Suoninen, A-M. Pirttilä-Backman, A.R Lahikainen & M. Ahokas (toim.) Arjen sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOYpro Oy, s. 29-88
- Syrjäkari, M. 2007. Opettaja ohjaajana verkossa: tuutoreiden kokemuksiaverkko-ohjaamisesta Akateemiset opiskelutaidot –verkkokurssilla. Lapin yliopisto. Kasvatustieteellinen väitöskirja.
- Turku, R. 2007. Muutosta tukemassa. Valmentava elämäntapaohjaus. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen perusteita. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Vanhala, A. 2000. Ongelmapuhe ja voimavarapuhe asiakkuuden määrittelyssä. Esimerkki suojakotityön käytännöstä. Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali – ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 244-264
- Vehviläinen, S. 1999. Structures of Counselling Interaction. A Conversation Analytic Study on Counselling in Career Guidance Training. Helsinki: Department of Education.
- Vehviläinen, S. 2001. Ohjaus vuorovaikutuksena. Helsinki:Yliopistopaino. Tallinna: Tallinna Raamatuttrükikoja OÜ.
- Vehviläinen, S. 2014. Ohjaustyön opas. Helsinki:Yliopistopaino Oy.
- Vihersaari, J. 2011. Kohtaaminen – opettajuuden ydin. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy.

Vähämöttönen, T. 1998. Reframing Career in Terms of Counsellor-Client Negotiations. An Interpretive Study of Career Counselling Concepts and Practise. Publications in social sciences, 34. Joensuu: University of Joensuu.

Wahlström, J. 1992, Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa: diskurssianalyttinen tutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Wahlström, J. 2000. Miten olla erilainen aikuinen? Liittoutumisen dilemma nuorten kanssa tehtävässä työssä. Teoksessa A. Jokinen & E. Suoninen (toim.) Auttamistyö keskusteluna. Tutkimuksia sosiaali - ja terapiatyön arjesta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 221-243

Wink, H. 2007. Kehityskeskustelu dialogina ja diskurssiivisina puhekäytäntöinä. Tapaustutkimus kehityskeskusteluista metsäteollisuuden organisaatioissa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen väitöskirja.

www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali. Luettu 5.12.2014.

www.nuorisotakuu.fi. Luettu 5.12.2014.

www.nuortenstartti.org. Luettu 1.12.2014

www.tem.fi. Luettu 5.12.2014.

LIITTEET

Liite 1

TUTKIMUSSOPIMUS

30.5.2012

Hei Startti-pajalla käyvä nuori!

Opiskelen tällä hetkellä Tampereen avoimessa yliopistossa kasvatustieteen aineopintoja ja teen parhaillani kandidaatintutkielmaa. Tutkin ohjaustyötä ja tarvitsen siihen aineistoa, jonka vuoksi käännyin Sinun puoleesi.

Toivoisin, että antaisit suostumuksesi nauhoittaa sinun ja Startti- valmentajan välisiä ohjauskeskusteluja. Minä en ole paikalla silloin, kun ohjauskeskusteluja käydään. Nauhoituksia ei tulla käyttämään muuhun tarkoitukseen kuin minun tutkimukseeni ja tulen hävittämään nauhat sen jälkeen kun en enää niitä tarvitse.

Aineisto käsitellään täysin anonymisti, eli Sinua ei pystytä tunnistamaan missään vaiheessa ja tulen käyttämään tutkimuksessani keksittyjä nimiä. Ohjauskeskusteluja nauhoitetaan jokaiselta halukkaalta muutamia.

Startti-valmentaja on jo omalta osaltaan suostunut nauhoituksiin.

Osallistumisesi on Sinulle täysin vapaaehtoista. Mikäli haluat olla osallisena tässä tutkimuksessa, tarvitsen kirjallisen suostumuksesi.

Kiitos paljon etukäteen, kun olet osana mahdollistamassa kandidaatintutkielmaani :)

Ystävällisesti,

Karita Leinonen

____/____ Tampereella _____

Liite 2

Henkilötietolomake 2012

1. Henkilötiedot		
Nimi		Henkilötunnus
Osoite		Postinumero ja postitoimipaikka
Kotikunta	Puhelin	Sähköpostiosoite
Ammatti	Äidinkieli	Kansalaisuus
Lähiomainen, yhteystiedot		Siviilisäätö ☐ naimaton ☐ avoliitossa ☐ avioliitossa ☐ rek. parisuhteessa ☐ eronnut ☐ leski
2. Asumismuoto		
Asuminen ennen aloitusta ☐ vuokra- tai omistusasunnossa ☐ sosiaalinen isännöinti ☐ tukiasuminen ☐ laitosasuminen ☐ vanhempien / lähiom. kanssa ☐ sijoitettuna ☐ muu asumismuoto, mikä?	Kenen kanssa ☐ yksin ☐ vanhempien / lähiom. kanssa ☐ avio-/avoliitossa ☐ jonkun muun kanssa Mihin asti vuokrasopimus voimassa?	Lasten lukumäärä: _____ Huoltajuus ☐ yksinhuoltajuus ☐ yhteishuoltajuus ☐ lapset itsellä ☐ lapset toisella vanhemmalla ☐ lapset sijoitettuna

ei asuntoa

-

 lapset asuvat itse-
näisesti

3. Ensisijainen toimeentulo

☐ palkkatulo
☐ työmarkkinatuki/työttömyyspäiväraha
☐ toimeentulotuki
☐ alennettu toimeentulotuki
☐ opintotuki
☐ sairauspäiväraha
☐ kuntoutusraha | ☐ kuntoutustuki
☐ äitiys- tai vanhempainraha
☐ vangin toimintaraha
☐ eläke
☐ muu: _____
☐ ei tuloja |
|---|--|

4. Peruskoulutus

☐ oppivelvollisuus suoritettu
☐ peruskoulu kesken
☐ peruskoulu mukautetusti | ☐ peruskoulu erityisten tukitoimien piirissä

Koulu: _____ |
|--|---|

5. Jatkokoulutus

☐ toisen asteen ammatillinen tutkinto
☐ ammatillinen tutkinto
☐ lukio

☐ ammattikorkeakoulututkinto | ☐ yliopisto
☐ ei jatkokoulutusta
☐ muu: _____ |
|---|--|

6. Ammatillinen koulutus

Koulutuksen tai tutkinnon nimi	S u o r i t u t u t	K e s k e n t y t y s	V u o s i	Oppilaitoksen nimi
	☐	☐		
	☐	☐		
	☐	☐		

7. Opintojen keskeyttäminen		
☐ ei	kyllä	
	☐ kerran ☐ 2 kertaa ☐ 3 kertaa ☐ 4 kertaa tai enemmän	
8. Ajokortti		
☐ kyllä, mikä ajokorttiluokka: _____	☐ ei	
9. Asevelvollisuus		
☐ asevelvollisuus suoritettu	☐ vapautettu	
☐ siviilipalvelus suoritettu	☐ ei asevelvollisuusikäinen	
☐ lykätty	☐ ei asevelvollinen	
☐ keskeytetty		
10. Palkkatyökokemus yhteensä		
☐ ei palkkatyökokemusta	☐ 1 – 5 vuotta	
☐ alle 1 vuosi	☐ yli 5 vuotta	
Työnantaja, vuosi	Työsuhteen laatu	Tehtävät
11. Viimeisimmän työttömyysjakson kesto		

alle 3 kk 1 – 2 vuotta 3 kk – 6 kk 2 – 5 vuotta 6 – 12 kk yli 5 vuotta**12. Milloin viimeksi olet osallistunut viranomaisen osoittamaan toimenpiteeseen?**

(esim. työvoimakoulutus, työ- ja koulutuskokeilu, työharjoittelu, työelämävalmennus, kuntouttava työtoiminta, muutosturva tai omaehtoinen koulutus)

 alle 3 kk 1 – 2 vuotta 3 kk – 6 kk yli 2 vuotta 6 – 12 kk en milloinkaan**13. Vapaa-aika****14. Miten koet oman terveydentilasi?** erinomainen välttävä hyvä huono tyydyttävä**15. Sairaudet**

Onko sinulla

C-hepatiitti

B-hepatiitti

16. Onko sinulla ammatinvalintaan vaikuttavia diagnooseja?

ei

kyllä, mikä: _____

17. Reseptilääkitys

18. Säännöllinen terveystalveluiden käyttö

19. Koetko mielenterveysongelmien vaikeuttaneen elämänhallintaa?

en

kyllä

Onko sinulla seuraavia tuntemuksia?

masennus

unettomuus

ahdistus

väsymys

paniikkihäiriö

muita oireita, mitä:

20. Oletko ollut mielenterveysongelmien vuoksi hoidossa viimeisen 5 vuoden aikana?

en

kyllä

21. Koetko päihteiden käytön vaikeuttaneen elämänhallintaa?

en

kyllä

Mitä päihteitä käytät?

22. Oletko ollut päihteiden käytön vuoksi hoidossa viimeisen 5 vuoden aikana?

en

kyllä, hoidot:

23. Onko sinua rangaistu tuomioistuimessa?

ei

kyllä, mis-

tä? _____

24. Onko sinulla maksuhäiriömerkintä?

ei

kyllä

Onko sinulla sakkoja

sakkoja ulosotossa

sakkoja muunnettuna

korvauksia

elatusmaksuja

